

B&B
VIŠJA STROKOVNA ŠOLA

Diplomsko delo višješolskega strokovnega študija
Program: Ekonomist
Modul: Asistent v podpori bančnega poslovanja

UPRAVLJANJE S TVEGANJI V BANKAH

Mentorica: mag. Romana Fišer

Kandidatka: Vida Trček

Lektorica: Silva Cimerman, prof. slovenščine in angleščine

Kranj, julij 2011

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici mag. Romani Fišer za pomoč in nasvete pri izdelavi diplomskega dela.

Zahvaljujem se tudi lektorici Silvi Cimerman, ki je lektorirala mojo diplomsko nalogo.

IZJAVA

»Študentka Vida Trček izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom mag. Romane Fišer.«

»Skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem objavo tega diplomskega dela na spletni strani šole.«

Dne: 11. 7. 2010

Podpis: _____

POVZETEK

Tveganje v bankah je star pojav, praktično tako star, kot je samo bančništvo. Bančni nadzorniki in bančni menedžment se je začel intenzivno ukvarjati s tveganjih šele v zadnjih letih. Pomembno je, da banka zna prepoznati dejavnike tveganja in oceniti težo njihovega vpliva na svoje poslovanje. Poslovanje bank je zelo pomembno, saj banka velja za finančno institucijo, katere temelj poslovanja je zaupanje lastnikov, strank, poslovnih partnerjev, investitorjev, nadzornikov in drugih udeležencev.

V prvem teoretičnem delu se bomo osredotočili na pomen tveganja in Basla. Opisali bomo kreditno tveganje, operativno tveganje, tržno tveganje, obrestno tveganje, likvidnostno tveganje, strateško tveganje, tveganje ugleda, kapitalsko tveganje in tveganje dobičkonosnosti. Opisali bomo tudi, kakšen je pomen služb za upravljanje s tveganji v banki, značilnosti operativnih škodnih dogodkov v slovenskem bančnem sistemu, vpliv likvidnostnega tveganja na vrednotenje obveznic, moralno tveganje – aktualna tema prihodnosti slovenskega bančnega sistema – pomembnost ureditve nadzora v EU (Evropski uniji) in najnovejša dogajanja na področju Basla III.

V drugem, raziskovalnem delu diplomske naloge bomo s pomočjo intervjuja v dveh slovenskih bankah ugotovili pomembnost obvladovanja tveganj, izkušenj zaposlenih in obiskov seminarjev. V eni slovenski banki pa smo naredili raziskavo o poteku zaposlovanja zadnjih let, obiskih seminarjev in stopnji izobrazbe zaposlenih.

KLJUČNE BESEDE

- Banka
- Basel
- Tveganja
- Upravljanje
- Slovenija
- Tujina

ABSTRACT

Risk in banks is an old phenomenon, almost as old as the banking itself. Banking supervisors and bank management have become intensively involved with risk only in recent years. It is important that a bank can identify risk factors and assess the seriousness of their impact on their business. Banking business is very important, since a bank as a financial institution is trust-based on owners, customers, business partners, investors, supervisors and other participants.

In the first theoretical part, we will focus on the importance of risk and Basel. We will describe the credit risk, operational risk, market risk, interest rate risk, liquidity risk, strategic risk, reputation risk, capital risk and profitability. We will outline the importance of services for managing risk in a bank, the characteristics of operational loss events in the Slovenian banking system, the impact of liquidity risk on the valuation of bonds, moral hazard - the recent theme of the future of the Slovenian banking system - the importance of the control arrangements in the EU (European Union) and the latest developments in the Basel III.

In the second, the thesis research work, we will be by on interview in two Slovenian banks note the importance of risk management, employee experience and seminars. In a Slovenian bank we did the research on the recruitment in recent years, seminars and educational level of employees.

KEYWORDS

- Bank
- Basel
- Risks
- Management
- Slovenia
- Abroad

KAZALO

1	UVOD.....	1
1.1	POSTAVITEV PROBLEMA.....	1
1.2	PREDSTAVITEV OKOLJA.....	1
1.3	METODE DELA.....	2
2	POMEN TVEGANJA V BANKAH IN BASEL.....	3
2.1	PODROČJA TVEGANJ.....	3
2.2	OPREDELITEV TVEGANJ.....	3
2.2.1	Kreditno tveganje.....	4
2.2.2	Operativno tveganje.....	5
2.2.3	Tržno tveganje.....	6
2.2.4	Obrestno tveganje.....	7
2.2.5	Likvidnostno tveganje.....	8
2.2.6	Strateško tveganje.....	10
2.2.7	Tveganje ugleda.....	10
2.2.8	Kapitalsko tveganje.....	11
2.2.9	Tveganje dobičkonosnosti.....	12
2.3	BASEL I IN II.....	14
2.3.1	Komite za nadzor bank in Baselski kapitalski sporazum.....	14
2.3.2	Baselski kapitalski sporazum iz leta 1988.....	14
2.3.3	Novi kapitalski sporazum.....	16
3	POMEN, ZNAČILNOSTI IN VPLIVI TVEGANJ V BANKAH.....	21
3.1	POMEN SLUŽB ZA UPRAVLJANJE S TVEGANJI V BANKAH.....	21
3.1.1	Reforma ureditve.....	21
3.1.2	Sorazmernost in profesionalnost.....	22
3.1.3	Neodvisnost.....	22
3.1.4	Informiranost in odgovornost.....	22
3.2	ZNAČILNOSTI OPERATIVNIH ŠKODNIH DOGODKOV V SLOVENSKEM BANČNEM SISTEMU.....	23
3.2.1	Kapitalski sporazum kot osnova za zbiranje škodnih dogodkov.....	23
3.2.2	Definicija operativnega tveganja.....	24
3.2.3	Sistematično zbiranje škodnih dogodkov.....	25
3.2.4	Pričakovani in nepričakovani škodni dogodki (izgube).....	25
3.2.5	Učinek in frekvenca škodnih dogodkov.....	25
3.3	VPLIV LIKVIDNOSTNEGA TVEGANJA NA VREDNOTENJE OBVEZNIC... 26	
3.3.1	Zakonska podlaga za vrednotenje finančnih instrumentov trgovalne knjige v bankah.....	26
3.3.2	Vrednotenje obveznic.....	26
3.4	MORALNO TVEGANJE – AKTUALNA TEMA PRIHODNOSTI SLOVENSKEGA BANČNEGA SISTEMA.....	27
3.5	SISTEMSKO TVEGANJE IN GLOBALIZACIJA.....	28
3.5.1	Sistemsko tveganje.....	28
3.5.2	Globalizacija.....	29
4	UREDITEV NADZORA PO ZADNJI KRIZI.....	30
4.1	POSLEDICE NOVE EVROPSKE UREDITVE NADZORA ZA BANKE.....	30
4.1.1	Tehnični standardi, smernice in priporočila.....	30
4.1.2	Pristojnost ukrepanja.....	31
4.1.3	Usklajenost delovanja na ravni EU.....	31

4.1.4	Druge naloge	32
4.2	KAKO ŽELIJO ŠVICARJI SVOJE BANKE NAREDITI VARNEJŠE	32
5	BASEL III.....	33
5.1	PROTICKLIČNI KAPITALSKI BLAŽILNIKI V LUČI BASLA III	33
5.1.1	Nove zahteve glede uvedbe kapitalskih blažilnikov	33
5.1.2	Oblikovanje kapitalskega blažilnika	34
5.1.3	Pravočasna sprostitev protickličnega kapitalskega blažilnika.....	34
5.1.4	Uporaba protickličnega kapitalskega blažilnika pri mednarodno aktivnih bankah – načelo vzajemnosti.....	35
5.1.5	Komuniciranje odločitev o blažilnikih in pogostost izračuna	35
5.1.6	Prenos zahtev Basla III o protickličnih kapitalskih blažilnikih v evropsko zakonodajo	36
5.2	NOVA LIKVIDNOSTNA REGULATIVA PO BASLU III.....	36
5.2.1	Kazalca upravljanja likvidnosti.....	36
5.2.2	Regulatorni predpis	38
5.2.3	Potencialni vplivi in posledice	39
6	INTERVJU.....	40
6.1	INTERVJU V PRVI BANKI: g. mag. (služba uravnavanja tveganj)	40
6.2	INTERVJU V DRUGI BANKI: g. mag. (upravljanje operativnega tveganja) ..	42
7	RAZISKAVA O ZAPOSLENIH NA PODROČJU TVEGANJA, OBISKIH SEMINARJEV IN STOPNJI IZOBRAZBE	44
7.1	ZAPOSLOVANJE NA PODROČJU TVEGANJA	44
7.2	OBISKI SEMINARJEV ZAPOSLENIH NA PODROČJU TVEGANJ	45
7.3	STOPNJA IZOBRAZBE NA PODROČJU TVEGANJ LETA 2010.....	46
8	ZAKLJUČEK.....	48
9	LITERATURA IN VIRI.....	51

1 UVOD

1.1 POSTAVITEV PROBLEMA

Banke imajo pomembno vlogo v gospodarstvu, in to v večini držav po svetu. Njihovo poslovanje je zelo pomembno. Banka velja za finančno institucijo, katere temelj poslovanja je zaupanje lastnikov, strank, poslovnih partnerjev, investitorjev, nadzornikov in drugih udeležencev. Morebitni bančni propad lahko povzroči negativne učinke v smislu izgube zaupanja v druge banke. To lahko ogrozi bančni sistem in povzroči škodo tudi drugim gospodarskim subjektom.

Hiter razvoj novih bančnih produktov in tudi mednarodno poslovanje bank sta vzrok za vse večje in obsežnejše tveganje. Zelo pomembno je, da banka zna prepoznati dejavnike tveganja in oceniti teži njihovega vpliva na svoje poslovanje. S tem ko te dejavnike prepozna, jih lahko tudi obvladuje, pravočasno preventivno ukrepa in se tudi pred njimi ustrezno zavaruje. Vsaka banka bo morala zase že vnaprej ovrednotiti svoje tveganje in kapital, ki ga potrebuje za obvladovanje tveganj.

1.2 PREDSTAVITEV OKOLJA

Banke morajo upoštevati vsa tveganja, ki so jim izpostavljene. Tveganje potencialno zmanjšuje dobiček oziroma povečuje izgubo, in zaradi tega postaja upravljanje s tveganji ključna bančna funkcija. Seveda pa ima banka, ki aktivno upravlja s tveganji, pred konkurenco odločilno prednost. Poslovne banke se srečujejo s problemi tveganja na vseh področjih svojega poslovanja. Ta področja so: kreditno tveganje, operativno tveganje, tržno tveganje, obrestno tveganje, likvidnostno tveganje, strateško tveganje, tveganje ugleda, kapitalsko tveganje, tveganje dobičkonosnosti.

Finančna kriza nam je dokazala, da so lahko izgube zaradi kreditnega tveganja v bančnem sektorju zelo velike predvsem takrat, ko obdobju gospodarske recesije sledi obdobje pospešene kreditne rasti ter s tem povečanega systemskega tveganja. Takšne izgube lahko omajajo stabilnost bančnega sektorja ter imajo s tem posledično negativen vpliv na stabilnost finančnega sistema. V času finančne krize je kreditna rast bank manjša kot sicer, kar lahko vodi v »recesijsko« obnašanje gospodarskega sektorja ter tako posledično vpliva nazaj na bančni sektor v obliki večjega števila neplačnikov ter s tem tudi večjih izgub. V času gospodarske rasti banke večinoma podcenjujejo svoja tveganja in takšno obnašanje vodi banke do pospešene kreditne rasti, precenjenih vrednosti zavarovanj ter relativno nizkih vrednosti kapitala in oslabitev, medtem ko jih v času gospodarske recesije precenjujejo.

Banke morajo biti sposobne v vsakem trenutku izpolniti vse dospelje obveznosti, gospodariti morajo z viri in naložbami. Likvidnost banke zagotavljajo z likvidnostnimi rezervami, katerih velikost določajo banke same, odvisno od njihove politike. Likvidnostno tveganje se spreminja s tržnimi pogoji na različnih segmentih finančnega

trga. Seveda pa banke niso bile pripravljene na primanjkljaj likvidnosti, odzvale in ukrepale so prepočasi. Banke in regulatorji temu bančnemu tveganju (likvidnostno tveganje) v preteklih letih niso posvečali dovolj pozornosti, saj je kriza pokazala, kako hitro se pojavi likvidnostno tveganje ter kako pomembno vpliva na poslovanje bank:

- izguba virov financiranja,
- izgube v povezavi z vrednotenjem sredstev,
- težave pri ocenjevanju kapitalne ustreznosti bank.

Baselski odbor za bančni nadzor (BCBS – Basel Committee on Banking Supervision) je kot odgovor na nastalo situacijo predlagal trdnejše kapitalne in likvidnostne standarde za finančne organizacije. BCBS je decembra 2009 izdal posvetovalni dokument: International framework for liquidity measurement, standards and monitoring, v katerem sta opredeljena dva nova kazalca upravljanja likvidnostnega tveganja:

- LCR (liquidity coverage ratio),
- NSFR (net stable funding ratio).

V diplomski nalogi bomo predstavili nova kazalca likvidnosti (LCR in NSFR), ki bosta v različni nacionalni zakonodaji implementirana tako, da bosta primerljiva na mednarodni ravni in bosta za mednarodno aktivne banke predstavljala minimalne ravni potrebne razpoložljive likvidnosti. V prihodnje bosta postala del evropske bančne regulative, kot del nove bančne usmeritve Basel III, ki se bo v praksi začela uveljavljati.

1.3 METODE DELA

Glede na zastavljen cilj diplomskega dela sem prebrala veliko strokovnih člankov iz domače literature, ki sem jih našla v revijah in na spletnih straneh. V pomoč mi bo tudi gradivo iz različnih predavanj in seminarjev na temo tveganj.

Namen diplomskega dela je podati celovit in jasen pogled na razvoj upravljanja s tveganji v bankah. Cilj je pokazati vlogo in pomen tveganj v bankah, predvsem pa njihovega učinkovitega upravljanja: Na tem področju je zaenkrat praksa še skoraj identična teoriji. Zanimivo bo pogledati tudi, kako daleč so pri upravljanju s tveganji banke doma in po svetu.

Na začetku diplomske naloge bomo opisali pomen tveganja in Basla I in II. V nadaljevanju bomo opisali tudi, kakšen je pomen služb za upravljanje s tveganji v bankah, kakšne so značilnosti operativnih škodnih dogodkov v slovenskem bančnem sistemu, kako vpliva likvidnostno tveganje na vrednotenje obveznic in moralno tveganje – aktualna tema prihodnosti slovenskega bančnega sistema. V zadnjem delu naloge bomo napisali nekaj o ureditvi nadzora v EU, Baslu III in izvedli intervju v dveh bankah. V slovenski banki bomo naredili raziskavo o številu zaposlenih na področju tveganja, o obiskih seminarjev in stopnji izobrazbe.

2 POMEN TVEGANJA V BANKAH IN BASEL

2.1 PODROČJA TVEGANJ

Iz narave dejavnosti bančnega poslovanja izhaja več vrst tveganj, ki so po vsebini in obsegu različna. Glede na dejavnost, velikost, organiziranost in poslovno kulturo bank razlikujemo različen obseg prevzemanja tveganj. Na primer: pri nagnjenosti k prevzemanju kreditnega tveganja se dve banki lahko razlikujeta tako, da ima prva visoko ocenjeno kreditno tveganje in druga nizko. Pri poslovanju se to odraža v načinu pojavljanja na trgu (agresivnost, inovativnost), koncentraciji kreditnega portfelja, raznovrstnosti produktov, vrstah zavarovanj ipd. Oba pristopa sta legitimna; oba načina prevzemanja tveganja s strani banke sta lahko v danem okolju pravilna. V tem okviru namreč obravnavamo tveganja, ki izhajajo iz bančne dejavnosti in trenutnega položaja banke. Tveganja predstavljajo verjetnost, da bodo dogodki v prihodnosti vplivali na poslovanje in stabilnost banke oziroma na njene prihodke in kapital. Naloga Banke Slovenije je, da ta tveganja ustrezno oceni in ovrednoti ter skladno s svojimi pooblastili tudi ustrezno ukrepa (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

2.2 OPREDELITEV TVEGANJ

Tveganja za banko predstavljajo verjetnost, da bodo dogodki v prihodnosti vplivali na njeno poslovanje, stabilnost, na njene prihodke in kapital drugače od pričakovanj. Vsaka banka je pri svojem poslovanju izpostavljena različnim tveganjem, ki se razlikujejo po vsebini in obsegu, v praksi pa se med seboj povezujejo in sovpadajo drugo z drugim. Opredeliti je možno toliko vrst tveganj bančnega poslovanja, kolikor različnih vrst nevarnosti obstaja, ki lahko ogrozijo delovanje in obstoj poslovnega subjekta. Strokovna literatura navaja več delitev tveganj bančnega poslovanja, pri čemer se klasifikacije bolj kot po vsebini razlikujejo po nomenklaturi.

Graddy in Spencer (1990, str. 37–42) bančna tveganja delita na poslovna in finančna. Slednja se nanašajo na tveganje lastnikov banke. Čim večji je delež dolžniškega kapitala v pasivi bilance stanja, tem večja verjetnost obstaja, da lahko banka postane nelikvidna oziroma nesolventna. Med poslovna tveganja, ki se nanašajo na običajno poslovanje banke, pa sodijo kreditno, likvidnostno, investicijsko, operativno, fiduciarno tveganje in tveganje prevar.

Greuning (2000, str. 3–4) razvršča bančna tveganja na poslovna, operativna, finančna in tveganja z vzrokom v okolju. Nadalje k poslovnim tveganjem pripisuje politična tveganja, sistemska oziroma deželna tveganja, pravna tveganja in tveganja finančne infrastrukture. Omenjena poslovna tveganja se nanašajo na poslovno okolje banke, ki vključuje gospodarske, makroekonomske, pravne in nadzorne dejavnike.

Banke so poslovnemu tveganju izpostavljene predvsem zaradi obsežnosti in kompleksnosti svojega poslovanja. Te vrste tveganja ni lahko opredeliti, saj zajema množico tveganj, s katerimi se banke pri svojem poslovanju spopadajo in katerih učinki delovanja so velikokrat težko merljivi. Turk (2007, str. 494) definira poslovno tveganje

kot verjetnost neuspeha oziroma izgube v zvezi s posamezno smerjo poslovanja. Peterlinova (2005, str. 18, 24) definicijo poslovnega tveganja ponazarja kot verjetnost drugačne uresničitve poslovne odločitve od načrtovane oziroma najbolj verjetne. Lahko gre za relativno odstopanje vrednosti prihodnjih dobičkov pred odštetjem obresti in davkov od načrtovanih. Do takšnih odstopanj lahko pride zaradi strukture stroškov, konkurenčne pozicije znotraj panoge, značilnosti povpraševanja po produktih in podobnih dejavnikov.

V Sloveniji banke k izpolnjevanju splošnih standardov obvladovanja tveganj obvezuje Sklep o upravljanju s tveganji in izvajanju procesa ocenjevanja ustreznega notranjega kapitala za banke in hranilnice (2006, 5. člen), ki navaja naslednja tveganja:

- kreditno tveganje,
- operativno tveganje,
- tržna tveganja,
- obrestno tveganje,
- likvidnostno tveganje,
- strateško tveganje,
- tveganje ugleda,
- kapitalsko tveganje in
- tveganje dobičkonosnosti.

2.2.1 Kreditno tveganje

Kreditno tveganje je tveganje nastanka izgube, ki je posledica dolžnikove nezmožnosti, da zaradi kateregakoli razloga ne izpolni svoje finančne ali pogodbene obveznosti v celoti. Kreditno tveganje se praviloma pojavlja v banki na vseh področjih bančnega poslovanja, kjer nastajajo tvegane aktivne bilančne postavke, ki obsegajo vse dospele in nedospele kredite vseh ročnosti, naložbe v vrednostne papirje in dolgoročne naložbe v kapital, eskontirane menice, terjatve iz finančnih najemov, terjatve iz izvedenih (izpeljanih) finančnih instrumentov, naložbe v naložbene nepremičnine, obračunane obresti, nadomestila in opravnine (provizije) ter terjatve za plačane garancije, avale in druge prevzete obveznosti, vloge pri bankah ter druge postavke, ki jih je mogoče razporediti na posameznega dolžnika in so merjene po metodi odplačne vrednosti, nabavni vrednosti ali po pošteni vrednosti. Obstaja tudi na področjih, kjer nastajajo tvegane zunajbilančne postavke banke, ki obsegajo izdane finančne garancije, avale, nekrите akreditive ter posle s podobnim tveganjem, na podlagi katerih lahko za banko nastane obveznost plačila. Pojem kreditno tveganje vključuje vrsto podkategorij, ki so v strokovni literaturi mnogokrat ločeno navedene. Tveganje koncentracije je tveganje nastanka izgube v primeru prekomerne izpostavljenosti do posamezne osebe, skupine povezanih oseb in oseb, ki jih povezujejo skupni dejavniki tveganj, kot so: isti gospodarski sektor oziroma geografsko območje ali istovrstni posli. Listinjenje je posel, pri katerem se kreditno tveganje, povezano s posamezno osnovno izpostavljenostjo ali skupino osnovnih izpostavljenosti, razdeli na vsaj dve tranši, ki odražata različno stopnjo kreditnega tveganja, in ki ima naslednje značilnosti: plačila investitorjem so odvisna od izpolnjevanja obveznosti dolžnikov pri skupini osnovnih izpostavljenosti in kreditnih izboljšav, podrejenost (subordiniranost) tranš je podlaga za določitev

porazdelitve izgub med celotnim trajanjem tega posla. Deželno tveganje je tveganje nastanka izgube v primeru mednarodnega kreditiranja in je povezano z ekonomskim, socialnim in političnim okoljem dolžnikove države. Posebna oblika deželnega tveganja je transferno tveganje, ki obstaja, kadar dolžnikova obveznost ni nominirana v lokalni valuti. (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije)

Način prevzemanja in upravljanja kreditnih tveganj je ena od osnovnih komponent skrbnega in varnega upravljanja banke predvsem v smislu iskanja optimalnega razmerja med donosom in tveganjem pri posameznem finančnem sredstvu pri skupini sredstev, vrsti finančnih sredstev in portfelju finančnih sredstev kot celoti. Ker predstavlja v večini bank kreditno tveganje največji delež tveganj pri njihovem poslovanju, je njegovo ugotavljanje, merjenje, obvladovanje ter spremljanje pomemben znak finančne skrbnosti in kvalitete banke na vseh področjih. Kultura prevzemanja kreditnega tveganja se kaže v načelih, ciljih in strategiji banke. Ta nadalje determinira odnos uprave in zaposlenih do kreditnega tveganja, določitev nivojev pooblastil, objektivnost in konsistentnost pri izmenjavi informacij, obravnavi strank ipd. Banka Slovenije ocenjuje način prevzemanja tveganj (konzervativnost, skrbnost, agresivnost, inovativnost), sledenje celotne kreditne funkcije sprejeti strategiji banke ter odnos uprave in zaposlenih do tveganj (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

2.2.2 Operativno tveganje

Operativno tveganje je tveganje nastanka izgube, vključno s pravnim tveganjem, zaradi naslednjih okoliščin: neustreznosti ali nepravilnega izvajanja notranjih procesov, drugih nepravilnih ravnanj ljudi, ki spadajo v notranjo poslovno sfero banke, neustreznosti ali nepravilnega delovanja sistemov, ki spadajo v notranjo poslovno sfero banke, in zunanjih dogodkov ali dejanj. Operativno tveganje vključuje tudi IT tveganje, ki je tveganje izgube kot posledice neustrezne informacijske tehnologije in procesiranja predvsem z vidika obvladljivosti, dostopov, integralnosti, nadzora in neprekinjenosti. Pravno tveganje je tveganje nastanka izgube zaradi kršenja ali nepravilnega upoštevanja zakonov, podzakonskih aktov, navodil, priporočil, sklenjenih pogodb, dobre bančne prakse ali etičnih norm. Kot izhaja iz zgornje definicije operativnega tveganja, so bistvene kategorije, ki nanj vplivajo:

- ljudje: kultura, etika, motivacija, znanje, veščine ipd.;
- procesi: sestava, izvedba, jasnost, ustreznost procesov in kontrol, postavitve ciljev, komunikacija;
- sistemi: primernost, varnost, razpoložljivost ipd.;
- okolje: neželene ali nepričakovane spremembe, kriminal, nesreče, izredni dogodki.

Zaradi globalizacije finančnih storitev in vedno večje izpopolnjenosti finančnih tehnologij postaja poslovanje bank vedno bolj kompleksno. Razvoj tehnologije in načinov komuniciranja, številne združitve in prevzemi, izredno povečanje obsega storitev in produktov, prenos nekaterih poslovnih funkcij na zunanje izvajalce (ang. *outsourcing*) ter povečana uporaba finančnih tehnik, ki na eni strani zmanjšujejo kreditno in tržno tveganje, na drugi strani pa povečujejo operativno tveganje, nakazuje,

da je treba dati operativnemu tveganju večji pomen, kot ga je bilo deležno doslej. Kljub temu da se pojem operativno tveganje in z njim povezane dejavnosti za njegovo ugotavljanje, merjenje, ocenjevanje, spremljanje, sprejemanje, nadzor, prenos, zmanjševanje in izogibanje pojavlja že zelo dolgo, pa je šele v zadnjih letih bančna industrija z novim pristopom uspela enotno opredeliti in ustrezno uvrstiti operativno tveganje. Konkreten način upravljanja operativnega tveganja je odvisen od dejavnikov, kot so velikost in razvitost banke ter narava in kompleksnost njenih poslovnih dejavnosti. Zato Banka Slovenije razume in pričakuje sorazmeren pristop banke k upravljanju operativnega tveganja. Ne glede na te različnosti so za učinkovit okvir upravljanja operativnih tveganj pri vsaki banki ključnega pomena:

- jasna strategija,
- zavedanje uprave o pomembnosti upravljanja operativnega tveganja,
- nadzor uprave in višjega vodstva,
- visoka kultura upravljanja operativnega tveganja,
- izdelane in implementirane poslovne politike ter procesi za določanje in upravljanje izpostavljenosti operativnemu tveganju, vključno s škodnimi dogodki vrste »majhna frekvenca/velika škoda«,
- izdelana notranja opredelitev operativnega tveganja, ki v tesni povezavi s poslovnimi politikami in procesi iz prejšnje alineje razločno ponazarja, kaj predstavlja operativno tveganje v banki,
- vzpostavljen proces ugotavljanja, merjenja in ocenjevanja operativnega tveganja,
- vzpostavljen proces spremljanja operativnega tveganja in notranjega poročanja,
- vzpostavljen proces obvladovanja (sprejemanje, nadzor, prenos, zmanjševanje in izogibanje) operativnega tveganja,
- izdelani ustrezni načrti okrevanja po katastrofi in načrti neprekinjenega poslovanja, ki zagotavljajo trajno operativno sposobnost banke ter omejitev izgub ob resni motnji poslovanja,
- izvajanje javnih razkritij glede njihovega pristopa k upravljanju operativnega tveganja.

Pričakovanje Banke Slovenije je, da banka izdela celovito sliko svoje izpostavljenosti operativnemu tveganju, ki temelji na prikazu frekvence in pomembnosti ugotovljenih, ocenjenih in spremljanih vrst operativnih tveganj (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

2.2.3 Tržno tveganje

Tržno tveganje je tveganje nastanka izgube, ki nastane zaradi neugodne spremembe tržnih

spremenljivk (cena, obrestna mera, devizni tečaj). V okvir tržnega tveganja spadajo pozicijsko tveganje, obrestno tveganje in valutno tveganje. Tržno tveganje se pojavi, če banka izvaja vlogo vzdrževalca trga, trguje ali pa zavzema pozicije v obveznicah, delnicah, tujih valutah, blagu ali izvedenih finančnih instrumentih. Pozicijsko tveganje je tveganje izgube, ki nastane zaradi spremembe tržnih tečajev obveznic, delnic, blaga ali izvedenih finančnih instrumentov. Na višino pozicijskega tveganja vpliva nestanovitnost

tečajev finančnih instrumentov, sestava portfelja finančnih instrumentov v banki in likvidnost finančnih instrumentov, ki jih ima banka v svojem portfelju. Banka v svoji strategiji določi, koliko pozicijskega tveganja je pripravljena sprejeti in skladno s tem postavi limite glede na boniteto izdajatelja finančnega instrumenta, vrsto finančnega instrumenta ter likvidnost finančnega instrumenta. Pri oceni likvidnosti finančnega instrumenta mora banka upoštevati tudi vrsto kotacije (borzna kotacija, prosti trg, sivi trg, medbančni, trg OTC), možnost zapiranja pozicije (glede na število vzdrževalcev trga, globino trga, razmik med nakupnimi in prodajnimi tečaji ...) ter nestanovitnost tečajev finančnega instrumenta. Valutno tveganje je tveganje izgube, ki nastane zaradi spremembe deviznih tečajev. Na višino valutnega tveganja vpliva višina odprte pozicije v tuji valuti, nestanovitnost posameznega tečaja tuje valute in likvidnost trgov za posamezno valuto. Banka v svoji strategiji določi, kako visoko valutno tveganje je zanj sprejemljivo in skladno s tem postavi ustrezen sistem limitov. Pri postavitvi limitov mora banka upoštevati likvidnost trgov za vsako posamezno valuto (globino trga, obseg dnevnega trgovanja, razmik med nakupnimi in prodajnimi tečaji) ter nestanovitnost tečajev za vsako posamezno valuto. (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije)

2.2.4 Obrestno tveganje

Obrestno tveganje je tveganje nastanka izgube, ki nastane zaradi gibanja obrestne mere. Spremembe obrestne mere pomembno vplivajo na prihodke in odhodke banke. Pri ocenjevanju izpostavljenosti obrestnemu tveganju mora banka uporabiti predpostavke, ki zasledujejo njeno poslovno politiko in so prilagojene velikosti in zapletenosti bančnih poslov.

Tveganje zaradi ponovne določitve obrestne mere (ang. *repricing*) nastane zaradi neujemanja zapadlosti (pri fiksni obrestni meri) oziroma zaradi neujemanja obdobja, v katerem se obrestna mera ponovno določi (pri variabilni obrestni meri), zaradi obrestno občutljivih sredstev in obveznosti. Ta neujemanja so značilna za bančništvo in običajno izhajajo iz transformacije kratkoročnih obveznosti v dolgoročna sredstva. Zaradi časovnega neujemanja obrestno občutljivih postavk sprememba obrestne mere banki povzroči vpliv na višino obrestnih prihodkov/odhodkov ter ekonomsko vrednost kapitala. Če ima banka obveznosti v obliki vlog s krajšimi ročnostmi in se jim obrestne mere (odhodki banke) hitro spreminjajo, sredstva pa ima naložena v dolgoročneje naložbe tako, da prihaja do sprememb obrestnih mer šele po daljšem časovnem obdobju, mora banka v primeru dviga ravni obrestnih mer svoje obveznosti plačevati vse dražje (višanje odhodkov), medtem ko se prihodki banke sočasno ne povečujejo. To banki predstavlja padec čistih prihodkov in posledično zniževanje dobička ali celo izgubo, kar končno privede do znižanja kapitala ali celo do nesolventnosti banke.

Banka Slovenije po različnih ročnostih ocenjuje velikost vrzeli neujemanja obrestno občutljivih sredstev in obveznosti ter pričakovano prihodnje gibanje obrestnih vrzeli po različnih ročnostih.

Vedno pomembnejši vir obrestnega tveganja predstavljajo tudi vsebovane opcije v

obrestno občutljivih postavkah. Opcije dajejo lastniku možnost, da si popravi finančne tokove oziroma zapadlost finančnih tokov iz finančnih instrumentov. Načeloma stranka opcijo izkoristi, ko je zanjo dobro in slabo za banko. Najbolj običajni primeri vgrajenih opcij, ki vplivajo na višino obrestnega tveganja in jih najdemo v vsaki banki, se nanašajo na možnosti predčasnega poplačila kredita oziroma možnost predčasnega odpoklica depozita. Vsebovane opcije v finančnih instrumentih povečujejo občutljivost postavk na spremembo obrestne mere, to pa za banko predstavlja dodaten napor pri obvladovanju tveganja sprememb obrestne mere. Banke morajo pravilno ovrednotiti tveganje, ki izhaja iz vsebovanih opcij (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

2.2.5 Likvidnostno tveganje

Likvidnostno tveganje je tveganje nastanka izgube, ko banka ni sposobna poravnati vseh dospelih obveznosti oziroma ko je banka zaradi nezmožnosti zagotavljanja zadostnih sredstev za poravnavo obveznosti ob dospelosti prisiljena zagotavljati potrebna sredstva s pomembno višjimi stroški od običajnih. Likvidnost je sposobnost banke vzdržati zmanjšanje vlog, poravnovati zapadle obveznosti in povečevati finančna sredstva.

Likvidnostno tveganje je tesno povezano z drugimi tveganji v banki (npr. s kreditnim tveganjem, obrestnim tveganjem, valutnim tveganjem) in je običajno rezultat transformacijske funkcije, ki jo opravlja banka, ko zbrane vloge s krajšo ročnostjo nalaga v dolgoročne naložbe. Likvidnost je pomembna komponenta poslovanja v vseh bankah, saj izravnava pričakovana in nepričakovana gibanja v bilanci stanja ter zagotavlja rast.

Banka je likvidna, kadar lahko v razumnem času in po razumni ceni pridobi potrebne vire sredstev (bodisi s povečanjem obveznosti bodisi s prodajo sredstev). Cena likvidnosti je funkcija splošnih tržnih pogojev in tveganosti banke, kakršno zaznava trg. Večja potreba po likvidnosti se običajno pojavi, če:

- odide večji vlagatelj,
- je velik del vlog kratkoročne narave,
- je velik del kreditov slabih (ni denarnega toka),
- se obeta koriščenje večjega dela neizkoriščenih odobrenih okvirnih kreditov,
- je koncentracija kreditov v gospodarskem sektorju s finančnimi problemi.

Banka lahko izboljša likvidnost, če:

- poveča visokolikvidna sredstva,
- poveča zadolženost s krajšo ročnostjo,
- zmanjša sredstva z daljšo ročnostjo,
- poveča obveznosti z daljšo ročnostjo,
- poveča kapital.

Ohranjanje naložb v likvidni obliki zaradi zagotavljanja likvidnosti običajno predstavlja relativno izgubo zaslužka glede na druge naložbene možnosti, zato je iskanje optimalnega razmerja med likvidnostjo in dobičkonosnostjo banke eno od temeljnih meril upravljanja likvidnosti.

Glede stabilnosti obveznosti veljajo naslednja splošna pravila:

- vloge z daljšo ročnostjo so bolj stabilne od vlog s krajšo ročnostjo, saj se dolgoročneje pred dospelostjo razvezujejo le izjemoma, pri kratkoročnejših pa banka ne ve, ali bodo ob dospelosti podaljšane ali ne;
- vloge gospodinjestev so bolj stabilne od vlog gospodarskih družb in države; vloge gospodarskih družb so namreč bolj občutljive na spremembe obrestnih mer in drugih tržnih dejavnikov, medtem ko pri državnih vlogah lahko naletimo tudi na druga merila, kot so npr. politični interesi;
- majhne vloge so bolj stabilne od velikih, saj je pri morebitnem prenosu velike vloge v drugo banko vlagatelj v boljši pogajalski poziciji in lahko doseže višjo obrestno mero.

Na stabilnost obveznosti vpliva tudi trdnost vzpostavljenega poslovnega odnosa z vlagatelji. Vloge vlagateljev, s katerimi banka že dolgo sodeluje in ima razvit vsestranski poslovni odnos, tj. sodeluje tudi na področju finančnih sredstev, bodo običajno stabilnejše. Banka poslovne odnose z vlagatelji goji z rednimi osebnimi stiki, obveščanjem in promocijskim gradivom. (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije)

Pomemben element likvidnostnega tveganja je koncentracija obveznosti. Koncentracija obveznosti izpostavlja banko potencialnim likvidnostnim težavam zaradi nepričakovanih dvigov vlog. Splošni likvidnostni problemi posameznega vlagatelja ali sektorska nelikvidnost lahko ob veliki koncentraciji vlog precej omajajo likvidnost banke. Še posebno je banka izpostavljena likvidnostnemu tveganju, če večje število vlog zapade v krajšem časovnem obdobju. Banka mora zagotavljati razpršenost vlog glede na izvor (po posameznih vlagateljih, vrstah vlog, posameznih trgih in po posameznih valutah), višino in rok dospelosti (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

Banka pridobiva vire na različne načine: z zbiranjem vlog, zadolževanjem na kratkoročnem denarnem trgu, zadolževanjem na kapitalskem trgu ali z izdajo delnic. Kolikšen zadolžitveni potencial ima banka, je težko oceniti, saj je odvisen od kapitalske pozicije banke, bonitetne ocene banke, ugleda in trenutnih tržnih razmer. V obdobju negotovosti veliki vlagatelji ne bodo naklonjeni majhnim bankam, saj naj bi bile te po njihovi presoji bolj tvegane. Podoben vzorec obnašanja lahko zasledimo tudi pri velikih bankah, kadar imajo le-te solventnostne probleme. Pri bančnih skupinah je treba pri likvidnostnem potencialu upoštevati tudi morebitno likvidnostno podporo matične banke ali drugih oseb v skupini. Banka mora redno spremljati, kakšne so možnosti pridobitve posameznih vrst virov, in slediti razvoju različnih oblik financiranja na trgu (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

Ker ima banka relativno majhen vpliv na obseg virov, mora likvidnost zagotavljati tudi z likvidnimi sredstvi. Obseg likvidnih sredstev, ki naj bi jih držala banka, je funkcija stabilnosti strukture obveznosti in potencialne rasti sredstev. Kadar je struktura obveznosti ugodna in stabilna, rast sredstev pa predvidljiva, je potreba po likvidnostni rezervi nižja.

Večja likvidnostna rezerva je potrebna, kadar:

- konkurenčno okolje ponuja alternativne investicijske produkte,
- se pojavi bistveno zmanjšanje večjih vlog,
- je pomemben del obveznosti s krajšo ročnostjo in spremenljivo strukturo,
- je delež kreditnega portfelja, ki ga sestavljajo slabi krediti, znaten,
- se pričakuje, da bo v prihodnosti črpan večji del odobrenih okvirnih kreditov ali drugih zunajbilančnih sredstev (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

2.2.6 Strateško tveganje

Strateško tveganje je tveganje nastanka izgube, ki nastane zaradi nepravilnih poslovnih odločitev, neustreznega izvajanja sprejetih odločitev ter premajhne odzivnosti na spremembe poslovnega okolja. To tveganje je odvisno od skladnosti med postavljenimi strateškimi cilji banke in poslovno strategijo za doseganje teh ciljev, angažiranih sredstev za doseganje ciljev in od kvalitete izvedbe. Sredstva za izpeljavo poslovnih ciljev so tako oprijemljiva kot neoprijemljiva. Slednja vsebujejo komunikacijske poti, poslovne sisteme in vodstvene sposobnosti ter možnosti. Notranje organizacijske značilnosti je treba vrednotiti z vidika možnih vplivov ekonomskih, tehnoloških, konkurenčnih, regulativnih in drugih sprememb v okolju (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

Pri ugotavljanju višine strateškega tveganja je poleg same kvalitete strategije treba ocenjevati njeno agresivnost, odzivnost na spremembe v okolju in napake pri njenem izvajanju. Sprejeto poslovno strategijo je treba ocenjevati predvsem z vidika ciljnih strank, trgov in produktov. Najmanjše tveganje predstavlja jasna in konzervativna strategija, ki je podprta z odzivnostjo organov vodenja ali nadzora banke za spremembe, ki se dogajajo v industriji. Pomembno je, da je strategija ustrezno podprta s potrebnim kapitalom, upravljavskim kadrom in drugimi ustreznimi sredstvi. Tudi agresivno poslovno strategijo je treba presojeti v luči skladnosti z odzivnostjo banke na spremembe v okolju in razpoložljivostjo kapitala ter drugih potrebnih sredstev.

Banka Slovenije ocenjuje poslovno strategijo tudi z vidika definiranosti poslanstva institucije in ciljev, notranje kulture in korporacijskih vrednot, pripravljenosti sprejemanja tveganj ipd. Vsekakor predstavlja veliko tveganje agresivna poslovna strategija s slabo postavljenimi cilji in slabo odzivnostjo na spremembe, ki prihajajo iz okolja. Kvalitetna izvedba poslovne strategije mora biti podprta tako, da so strateški cilji usklajeni s kadrovskimi in tehnološkimi zmožnostmi in da so ustrezno sporočeni znotraj organizacije. (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije)

Najmanjše tveganje za banko predstavlja njeno delovanje v stabilnem in predvidljivem ekonomskem, političnem in tržnem okolju, medtem ko največje tveganje predstavlja delovanje v zelo nestabilnem in nepredvidljivem okolju, ki je ekonomsko nerazvito in politično nestabilno (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

2.2.7 Tveganje ugleda

Tveganje ugleda je tveganje nastanka izgube, ki nastane zaradi negativne podobe, ki jo imajo o banki njeni komitenti, poslovni partnerji, lastniki in investitorji ali nadzorniki.

Ta podoba vpliva na vzpostavljanje novih poslovnih odnosov in storitev ter na vzdrževanje že obstoječih. To tveganje lahko privede banko v pravne spore, v finančno izgubo in povzroči zmanjšanje števila komitentov. Tveganje ugleda se nanaša na vse dele institucije in vsebuje odgovornost za kar največjo pozornost pri delu s komitenti ter pri stikih z nadzornimi institucijami in preostalo javnostjo. Podoba, ki jo bodo dobili o banki njeni komitenti in konkurenti na trgu, je odvisna od načina obravnave strank, vzdrževanja stopnje zaupnosti znotraj institucije, spoštovanja pogodbenih odnosov, skladnosti s predpisano prakso in etičnimi standardi okolja ter korektnostjo institucije v konkurenčni tekmi. Dejavniki, ki vplivajo na upad ugleda banke pri njenih komitentih, so lahko različni: vsiljevanje postopkov in plačil, ki jih druge banke ne uveljavljajo (npr.: besedila pogodb v "drobnem tisku"), nespoštovanje zaupnosti podatkov, nesodelovanje uprave s sindikati in zakonodajalci, pogosto menjavanje uprave, vpletenost v trgovanje z notranjimi informacijami, pranje denarja, financiranje terorizma, kršitev embarga in drugih uredb ter vpletenost v druge dvomljive posle, katerih namen je zaobiti zakonodajo ali oškodovanje tretjih strank. Na splošni vtis o banki vplivajo tudi pritožbe komitentov, vedenje uslužbencev, udeležba v pravnih sporih, časopisni članki in pisma bralcev, ki se nanašajo na banko, kvaliteta komuniciranja banke z javnostjo, govorice, morebitne prevare, vrednost delnic na borzi, rezultat finančnih izkazov, višina dividend, korektnost in pravočasnost izpolnjevanja pogodb ipd. Tveganje ugleda se nanaša na podobo banke v javnosti in pomeni za organe upravljanja banke najbolj občutljivo področje, ki ima lahko za banko dolgoročne posledice v izgubi komitentov. Uprava mora s posebno strategijo zagotoviti, da si vsi zaposleni prizadevajo za kar najboljšo podobo banke (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

2.2.8 Kapitalsko tveganje

Kapitalsko tveganje se nanaša na neustrezno sestavo kapitala glede na obseg in način poslovanja ali na težave, s katerimi se sooča banka pri pridobivanju svežega kapitala, še posebno ob potrebi po hitrem povečanju ali ob neugodnih pogojih v poslovnem okolju. Kapital predstavlja prvo merilo za ocenjevanje solventnosti banke. Banka mora pri svojem poslovanju stalno razpolagati z ustrezno višino kapitala z namenom zavarovanja sredstev svojih vlagateljev in investitorjev. Ustrezna kapitalska osnova predstavlja varnostno rezervo za različne vrste tveganj, ki jim je banka izpostavljena pri svojem poslovanju. Banke morajo razpolagati s kapitalom, ki ustreza njihovi tveganosti in poslovni strategiji. Naloga vodstva banke je, da z zagotavljanjem ustrezne višine in strukture kapitala, višine kapitalskega količnika ter z ustreznim upravljanjem s kapitalom skrbi za zaupanje v varnost in stabilnost banke, hkrati pa tudi za ustrezno kapitalsko donosnost delničarjev. Kapitalsko ustreznost banke merimo z razmerjem med kapitalom in seštevkom kapitalskih zahtev za kreditno, tržno in operativno tveganje. Minimalni kapital, sestavine in način izračuna kapitala ter podrobnejša pravila za izračun kapitalskih zahtev banke opredeljujejo Zakon o bančništvu, Sklep o izračunu kapitala bank in hranilnic ter vsi sklepi za izračun kapitalskih zahtev po posameznih tveganjih. V skladu s predpisi mora banka zagotavljati kapital za kreditno, tržno in operativno tveganje. Ker pa se banka pri poslovanju izpostavlja tudi drugim tveganjem, kot so obrestno tveganje v bančni knjigi, likvidnostno tveganje, strateško tveganje in tveganje ugleda, Banka Slovenije pričakuje, da banka vzdržuje kapitalsko ustreznost

nad regulatorno predpisanim minimumom. Slednje zlasti velja za banke, ki se pri poslovanju izpostavljajo večjim tveganjem. Rezerva v kapitalu oziroma v kapitalski ustreznosti je v banki pogosto celo zaželena bodisi iz konkurenčnih ali operativnih razlogov. Banka, ki ima rezervo v kapitalu, je običajno deležna boljše ocene s strani bonitetnih agencij, kar ji omogoča dostop do cenejših virov na kapitalnem trgu. Običajno nihanje obsega poslovanja ima za posledico nihanje kapitalne ustreznosti, pri čemer lahko padec kapitala pod regulatorni minimum pripelje do neželenih ukrepov nadzornika in poslovnih partnerjev. Nenazadnje pa lahko rezerva v kapitalu v neugodnih tržnih razmerah začasno odloži potrebo po dokapitalizaciji in banko reši pred morebiti dragimi poslovnimi potezami (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

Lastniška struktura banke je pomembna predvsem z vidika zagotavljanja stabilnosti banke. Večinski lastnik banke naj bi bil finančno močan in zmožen v primeru kapitalnih problemov banko tudi dokapitalizirati. Pomembno je, da ima lastnik izdelano jasno strategijo o namenih kapitalne naložbe v banki in odgovorno dividendno politiko (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

Sestavine kapitala, kot jih določa Sklep o kapitalu, imajo lahko različne oblike, dospelosti in stopnje tveganja. Običajno imajo sestavine kapitala vse ali kombinacijo treh pomembnih lastnosti: stalnost, razpoložljivost za pokrivanje izgub banke ter pravno podrejenost pravicam vlagateljev in drugih upnikov (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

Stabilna in rastoča banka bi morala z zadržanimi dobički redno povečevati kapitalno osnovo. Zadržani dobički omogočajo rast in ohranjajo konkurenčnost banke. Notranja dokapitalizacija pa ni vedno zadostna za načrtovano rast banke. Velike, kapitalno močne banke se lahko dokapitalizirajo na kapitalnem trgu, dolžniškem ali lastniškem, manjše banke pa se običajno kapitalno opirajo na morebitno matično banko ali večinskega delničarja, pri čemer je vprašanje, ali imajo obstoječi lastniki sploh interes povečevati svoj kapitalski vložek. Banka mora realno oceniti razpoložljivost virov za morebitno dokapitalizacijo in v skladu z njo voditi poslovno strategijo (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

Zagotavljanje kapitala nad regulatorno predpisanim minimumom je le začetek ocenjevanja kapitalne ustreznosti. Presežek kapitala nad kapitalskimi zahtevami še ne zagotavlja zadostne kapitalne ustreznosti banke, saj je le to potrebno ocenjevati glede na vsa tveganja, ki jih banka prevzema, prakso upravljanja tveganj, obstoječi in načrtovani obseg in vrsto dejavnosti banke, poslovni izid in dividendno politiko, kvaliteto vodstva in značilnosti poslovnega okolja banke (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

2.2.9 Tveganje dobičkonosnosti

Tveganje dobičkonosnosti se nanaša na neustrezno sestavo oziroma razpršenost prihodkov ali na nesposobnost banke, da zagotavlja zadostno in stalno raven

dobičkonosnosti (na primer zaradi neprimerne razmerja med stroški in prihodki). Razvoj in nadaljevanje poslovanja banke sta odvisna od doseganja ustreznega donosa na sredstva in kapital banke. Dobiček omogoča rast banke, ohranja ali povečuje njeno konkurenčnost in krepi kapitalsko bazo banke. Izgube ogrožajo kapital in likvidnost ter lahko omajajo zaupanje javnosti. Dobičkonosnosti banke pa ne opredeljuje le dobiček kot rezultat izkaza poslovnega izida, ampak tudi kvaliteta in stabilnost prihodkov ter zmernost in struktura stroškov. Dobičkonosnost je pomemben pokazatelj finančnega stanja banke in pogosto tudi zgodnji pokazatelj problematičnosti banke. Na dobičkonosnost banke vplivajo notranji in zunanji faktorji. Notranji faktorji so tisti, ki jih banka lahko obvladuje in z njimi upravlja, zunanji pa vsi ostali, na katere banka nima vpliva. Banka lahko vpliva na strukturo poslovnih aktivnosti, realizacijo prihodkov (obrestna marža, neobrestni prihodki, dobički iz poslov trgovanja), kvaliteto naložb in stroške. Med zunanje faktorje pa lahko štejemo splošni nivo obrestnih mer, splošne ekonomske razmere in spremembe konkurenčnega okolja, v katerem banka posluje. Banka na zunanje faktorje res nima vpliva, lahko pa jih ocenjuje in predvideva ter se z ustrezno prilagodljivostjo operativnih planov hitro odzove na morebitne spremembe v okolju. Pri analiziranju dobičkonosnosti je treba upoštevati vsaj naslednje vrste tveganj: kreditno, likvidnostno, obrestno in operativno tveganje ter tveganje zmanjšanja kapitala. Kreditno tveganje je povezano s kvaliteto naložb in se neposredno kaže v višini prihodkov in odhodkov banke. Z vidika dobičkonosnosti je pomembna likvidnost banke oz. ocena sposobnosti banke, da obveznosti s krajšo ročnostjo pokriva z likvidnimi sredstvi krajše ročnosti. Obrestna neusklajenost med sredstvi in obveznostmi lahko prav tako pomembno vpliva na dobičkonosnost banke. Ranljivost dobičkonosnosti je odvisna od višine obrestne neusklajenosti ter smeri in višine gibanja obrestnih mer. Dobičkonosnost banke je prvo varovalo pred tveganji, katerim se izpostavlja banka, in predstavlja prvo obrambo pred zmanjšanjem kapitala zaradi znižanja vrednosti sredstev. Splošno načelo je, da mora biti dobiček primarno uporabljen za pokrivanje izgub in oblikovanje potrebnih rezerv, dividende pa se delijo šele po pokritju teh potreb (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

Čiste obresti, ki so razlika med obrestnimi prihodki in obrestnimi odhodki, so običajno najpomembnejši vir vseh prihodkov. Pomemben kazalec čistih obresti je obrestna marža (čiste obresti/povprečna aktiva), na katero vpliva obseg obrestonosne aktive in obrestovane pasive ter obrestni razmik med njima. Potencialna ranljivost obrestne marže je torej odvisna od: izpostavljenosti posamezni vrsti naložb in virov, občutljivosti banke na spremembo obrestnih mer, poslabšanja kvalitete naložb in potencialnih likvidnostnih pritiskov (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

Pomemben element dobičkonosnosti je kvaliteta prihodkov, to je sposobnost banke, da bo tudi v prihodnosti lahko vzdrževala obstoječi nivo prihodkov in dobičkonosnosti. Banka lahko izkazuje visoke prihodke in dobičkonosnost, pri tem pa se izpostavlja nadpovprečno visokim tveganjem. Visok donos na sredstva je pogosto pokazatelj visoke tveganosti sredstev. Pri investiranju v sredstva z visokim kreditnim tveganjem bodo z veliko verjetnostjo kratkoročno prihodki narasli, dolgoročno pa je njihov nivo vprašljiv (Proces ocenjevanja tveganj (2007), Banka Slovenije).

2.3 BASEL I IN II

2.3.1 Komite za nadzor bank in Baselski kapitalski sporazum

Baselski Komite za nadzor bank (v nadaljevanju: Komite) so leta 1974 ustanovili guvernerji centralnih bank držav članic skupine desetih najrazvitejših držav, imenovanih G-10. Baselska priporočila oziroma minimalni standardi, ki jih objavlja Komite, so namenjeni predvsem državam članicam Mednarodne banke za poravnavo in niso zavezujoči. Države se sicer same odločajo, ali jih bodo sprejele v svojo zakonodajo, vendar pa so standardi mednarodno tako uveljavljeni, da jih uporabljajo povsod po svetu. Ker so oblikovani kot minimalni standardi, imajo države, ki jih sicer sprejmejo, še vedno pravico postaviti višje zahteve (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework, 2004, str. 3).

2.3.2 Baselski kapitalski sporazum iz leta 1988

Baselski kapitalski sporazum (Basel Capital Accord ali Basel I) je nastal leta 1988 kot rezultat prizadevanj Komiteja za poenotenje minimalnih kapitalskih zahtev za banke. Okoliščine, ki so spodbudile ta prizadevanja, so bile povezane s hitro rastjo obsega poslovanja bank, počasno rastjo kapitala, dolžniško krizo in razvojem različnih zunajbilančnih aktivnosti. Guvernerje centralnih bank iz skupine G-10 je začelo skrbeti za stabilnost mednarodnega finančnega sistema, saj je kapital nekaterih največjih svetovnih bank zaradi konkurenčnega boja postal nevarno nizek (The New Basel Capital Accord: an explanatory note, 2001, str. 11).

Kapital pa je za banke izredno pomemben, saj deluje kot blažilec izgub in omogoča menedžerjem, da preudarno upravljajo z bančnimi tveganji. Osnovni namen kapitalskega sporazuma je bil torej okrepiti kapitalsko osnovo bank, povečati stabilnost mednarodnega finančnega sistema in izenačiti pogoje poslovanja za vse udeležence na trgu (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework, 2004, str. 2). Komite je z novim dokumentom uskladił merjenje kapitala v mednarodno poslovanje usmerjenih bank in uvedel minimalno višino kapitala za kritje možnih izgub banke. Slednje je bilo izraženo z zahtevo po minimalnem 8-odstotnem kapitalskem razmerju.

V prvi fazi je bil kapital namenjen predvsem pokrivanju kreditnih tveganj bank. Kmalu pa se je pokazala potreba po dopolnitvi in razširitvi sporazuma z vključitvijo tržnih tveganj. Tako je dopolnitev sporazuma leta 1996 vpeljala tudi tržna tveganja in dopustila možnost, da posamezne banke prvič uporabijo lastne metode merjenja tržnih tveganj.

Z namenom preučitve vpliva obstoječega kapitalskega sporazuma je bila opravljena študija »Capital Requirements and Bank Behaviour: The Impact of The Basel Accord«, ki je prišla do naslednjih ugotovitev (Capital Requirements and Bank Behaviour: The Impact of The Basel Accord, 1999, str. 1–5):

- Sprejetju kapitalskega sporazuma in s tem uveljavitvi formalnih minimalnih

kapitalskih zahtev je sledilo povišanje količnikov kapitalne ustreznosti v bankah iz držav G-10. Še najbolj se je to poznalo pri slabo kapitaliziranih bankah, ki so strmo povišale količnik kapitalne ustreznosti takoj po uveljavitvi Basla I. Študija je pokazala, da se je povprečni koeficient kapitalne ustreznosti pri največjih bankah v državah G-10 dvignil z 9,3 % leta 1988 na 11,2 % leta 1996. Pri tem je potrebno opozoriti, da obstajajo tudi drugi razlogi, ki bi prav tako lahko vplivali na spremenjeno obnašanje bank. Eden izmed takšnih razlogov je pritisk s strani trgov in investitorjev, ki zahtevajo določeno stopnjo varnosti za svoje naložbe.

- Banka lahko poveča koeficient kapitalne ustreznosti na dva načina, in sicer s povečanjem kapitala ali z zmanjšanjem tveganju prilagojene aktive. Banke so se na nove kapitalne zahteve odzvale v odvisnosti od stanja poslovnega cikla ter finančne sposobnosti banke. V večini primerov pa so se banke na nove kapitalne zahteve odzvale tako, kot je bilo zanje stroškovno najbolj učinkovito. V obdobju razcveta so povečale kapital, v obdobju upadanja gospodarske aktivnosti pa je bilo zanje cenejše zmanjšanje ponudbe kreditiranja.

- Inovacije na področju novih tehnik so bankam omogočile arbitražo med ekonomskim kapitalom, za katerega banke sklepajo, da ga morajo oblikovati z namenom zavarovanja nekaterih kreditov, in regulatornim kapitalom, ki ga zahtevajo nadzorne institucije. Najpogosteje uporabljena oblika kapitalne arbitraže je listinjenje, izdaja s sredstvi zavarovanih obveznic privatnim investitorjem, in so jo uporabljale predvsem velike banke na trgu Združenih držav Amerike. Z naraščanjem sofisticiranosti bank in razvojem novih inovativnih instrumentov na trgu so največje banke našle pot, da se izogone omejitvam na področju kapitalnih zahtev.

- V določenem obdobju so nekatere banke imele težave pri izpolnjevanju minimalne kapitalne zahteve in so bile prisiljene zmanjšati ponudbo kreditov gospodarstvu. Omenjeno dejstvo kaže na to, da igrajo banke posebno vlogo na finančnem trgu, še posebej so pomembne za mala podjetja, ki spadajo v bolj tvegan sektor in zaradi omenjenega težko najdejo alternativne finančne vire. Tako so zahteve o višji kapitalni ustreznosti v določenih obdobjih poslovnega cikla v Združenih državah Amerike in na Japonskem zmanjšale ponudbo kreditov in s tem vplivale na slabše poslovanje v posameznih panogah gospodarstva.

- Baselski kapitalni sporazum iz leta 1988 ter njegove poznejše spremembe in dopolnitve so dosegli svoj temeljni namen, saj so pripomogli k zgraditvi varnega in stabilnega mednarodnega bančnega sistema ter pospešili doseganje konkurenčne enakosti med bankami. Vendar pa je bil sporazum z leti deležen vse večjih kritik. Hitro razvijajoči se trg, zmanjšanje učinkovitosti poslovanja bank ter pomanjkljivosti sporazuma so zahtevali korenite spremembe kapitalne regulative za banke. Zaupanje v finančne institucije se je namreč zmanjšalo, saj so bile le-te nesposobne učinkovito obvladovati tveganja pri novih oblikah poslovanja. Poleg tega pa je bil izjemen tudi napredek informacijske tehnologije, ki je na eni strani omogočila globalizacijo finančnega poslovanja in povečanje tveganj, na drugi pa izdelavo sofisticiranih modelov za merjenje kreditnih in nekreditnih tveganj.

Pokazale so se pomanjkljivosti obstoječega kapitalnega sporazuma, med katerimi so bile najpomembnejše naslednje (A New Capital Adequacy Framework, 1999, str. 8-9):

- kapitalni sporazum daje največji poudarek predvsem kreditnim tveganjem,

premalo pa upošteva ostala tveganja, ki v zadnjih letih pridobivajo na pomenu;

- sedanji sistem tehtanja tvegane aktive bank pri računanju kreditnih tveganj ne omogoča zadostne diferenciacije med različnimi dolžniki bank, zato je pogosto slab približek dejanskega ekonomskega tveganja, ki ga banke prevzemajo;
- ustvarjene so možnosti za kapitalsko arbitražo, ki zmanjšujejo učinkovitost kapitalskih pravil;
- premajhno upoštevanje tehnik za zmanjševanje kreditnih tveganj.

Kazalniki kapitalske ustreznosti, izračunani v skladu s staro metodologijo, zaradi velikih sprememb na finančnih trgih niso bili več dober kazalnik resnične tveganosti bank in njihove kapitalske moči. Komite se je zato leta 1999 lotil načrtne spremembe svojih standardov za določitev kapitalske ustreznosti bank iz leta 1988.

2.3.3 Novi kapitalski sporazum

Tabela 1: Primerjava sprememb med Baslom I in II

Basel I	Basel II
Kapitalske zahteve za kreditno tveganje (statistični ponderji za posamezno aktivno postavko), t. i. »one size fits all approach«	Kapitalske zahteve za kreditno tveganje (trije možni pristopi)
Kapitalske zahteve za valutno tveganje, kapitalske zahteve za tržno tveganje	Kapitalske zahteve za valutno tveganje, kapitalske zahteve za tržno tveganje
Minimalni standard je razmerje med regulatornim kapitalom in tveganju prilagojeno aktivo 8 %.	Kapitalske zahteve za operativno tveganje (trije možni pristopi)
Zahteva le za banke	Določa ustreznost tudi za finančne institucije, ki so holdinško povezane z bankami (borznoposredniške hiše, zavarovalnice...).

Vir: Belmont, 2004

Komite je že v juniju 1999 izdal prvi predlog nove kapitalske sheme (New Basel Capital Accord ali Basel II) za merjenje kapitalske ustreznosti bank. Po obsežnih raziskavah in razpravah z bančno panogo, nadzorniki in regulatorji z vsega sveta je v začetku leta 2001 nastal osnutek novega kapitalskega sporazuma, iz katerega je že bilo mogoče razbrati glavne novosti novega sporazuma. Temu so ob sodelovanju bank in nadzornikov iz številnih držav sledili trije krogi kvantitativne študije učinkov novega kapitalskega sporazuma. Na podlagi analiz kvantitativnih študij učinkov je bil leta 2003 izdan tretji posvetovalni dokument, končni dokument pod imenom International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards pa je bil sprejet junija 2004.

Novi sporazum o kapitalu bank, ki naj bi začel veljati konec leta 2006, želi izboljšati prožnost merjenja kapitala bank in uveljaviti večjo občutljivost kapitalskih zahtev na dejanska tveganja bančnega poslovanja. S tem namenom je uvedel spremembe pri merjenju kapitalske

zahteve za kreditna tveganja ter na novo uvedel merjenje kapitalske zahteve tudi za operativna tveganja. Spremenjena pravila skušajo čimbolj izenačiti zakonsko določeni (regulatorni) kapital banke in ekonomski kapital oziroma dejansko tveganje, ki mu je finančni posrednik izpostavljen. Kapital znotraj posameznih bank in med bankami naj bi se prerazporedil glede na tveganost njihovega poslovanja. Nova pravila naj bi tako omogočila znižanje kapitalskih zahtev za banke, ki učinkovito obvladujejo svoja tveganja (Leyden, 2002, str. 4–5).

Novi sporazum je sestavljen iz treh medsebojno povezanih stebrov, ki skupaj pripomorejo k večji varnosti in stabilnosti finančnega sistema. Prvi steber predstavlja kvantitativni način merjenja minimalno zahtevanega koeficienta kapitalske ustreznosti (Minimum capital requirements). Kot novost pa sta uvedena dva kvalitativna stebra: regulativni nadzor (Supervisory review) ter tržna disciplina (Market discipline). Regulativni nadzor poskuša zagotoviti, da je proces alokacije kapitala v okviru določanja minimalnih kapitalskih zahtev učinkovit, zanesljiv, pošten in pravilen. Tržna disciplina pa omogoča primerjavo med tržnimi udeleženci in spodbuja tržno disciplino in s tem banke ter njihove menedžerje k učinkovitemu upravljanju s tveganji.

Minimalne kapitalske zahteve

Osrednji del novega kapitalskega sporazuma še vedno predstavlja ugotavljanje minimalnih kapitalskih zahtev, ki naj bi bile po zaslugi spremenjene metodologije merjenja občutljivejše za različne stopnje tveganja in bolj prilagojene realnosti na finančnih trgih.

Prvi steber tako določa minimalni količnik kapitalske ustreznosti na nivoju 8 %. Količnik izračunamo kot razmerje med celotnim kapitalom in tehtano tvegano aktivo in ga lahko zapišemo z naslednjo formulo (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2004, str. 12):

$$\text{Bančni kapitalski koeficient (minimum 8\%)} = \frac{\text{celotni_kapital}}{\text{kreditno} + \text{operativno} + \text{tržno_tveganje}}$$

Novi kapitalski sporazum ohranja nespremenjeno dosedanjo definicijo kapitala in kapitalski koeficient ter metodologijo merjenja tržnih tveganj. Nova kapitalska shema se je predvsem osredotočila na izboljšanje merjenja tveganj, s katerimi se sooča banka, predvsem kreditnih in operativnih tveganj.

Kapitalske zahteve za **kreditna tveganja** naj bi bile po novem občutljivejše na dejansko tveganje, kar se lahko doseže preko bolj dodelanih metodologij za merjenje kapitalske zahteve za kreditna tveganja. Banke bodo sedaj kreditna tveganja lahko merile po standardiziranem pristopu ali pa z internimi modeli. Z uporabo internih modelov lahko banke ocenijo kreditno sposobnost vsakega dolžnika in iz tega izpeljejo oceno možnih izgub, ki tvorijo podlago za določitev najnižjega obsega potrebnega kapitala. Pri uporabi internih modelov se pričakuje, da bo lestvica tveganj še bolj

razčlenjena kot pri standardiziranem pristopu, kar pomeni, da bo stopnja kreditnih tveganj bolje ocenjena. Možni pristopi za merjenje kapitalske zahteve za kreditna tveganja bodo po novem kapitalskem sporazumu naslednji (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2004, str. 15, 55):

- standardiziran pristop (spremenjena verzija obstoječega pristopa) (Revised Standardised Approach),
- osnovni pristop, temelječ na internih ratingih (Foundation Internal Ratings Based Approach),
- razviti pristop, temelječ na internih ratingih (Advanced Internal Ratings Based Approach).

V novem kapitalskem sporazumu so prvič opredeljene definicija **operativnih tveganj** in metode za merjenje kapitalske zahteve za operativna tveganja. Tako enostavni pristop predvideva en sam kazalnik izpostavljenosti operativnim tveganjem za celotno poslovanje banke, standardiziran pristop že predvideva posamične kazalnike za posamezna poslovna področja banke, napredni pristopi pa slonijo na uporabi internih podatkov banke o izgubah. Na novo so torej opredeljeni naslednji možni pristopi za merjenje kapitalske zahteve za operativna tveganja (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2004, str. 137):

- enostavni pristop (Basic Indicator Approach),
- standardiziran pristop (Standardised Approach) in alternativni standardiziran pristop (Alternative Standardised Approach),
- napredni pristopi (Advanced Measurement Approaches).

Možna pristopa za merjenje kapitalske zahteve za **tržna tveganja** ostajata nespremenjena in sta (The New Basel Capital Accord: an explanatory note, 2001, str. 3):

- standardiziran pristop (Standardised Approach),
- pristop, temelječ na internem modelu (Internal Models).

Regulativni nadzor

Drugi steber predstavlja kvalitativni dodatek k prvemu, kvantitativnemu stebru določanja kapitalske ustreznosti bank. Namen drugega stebra je zagotoviti, da bodo banke razpolagale s kapitalom, ki ustreza njihovi tveganosti in poslovni strategiji, prav tako pa naj bi jih spodbujal, da razvijajo boljše in naprednejše tehnike za upravljanje in spremljanje ter obvladovanje njihovih tveganj. Regulativni nadzor zahteva od nadzornikov, da preverjajo, ali ima vsaka banka ustrezen notranji proces ocenjevanja tveganja in računanja kapitalskih zahtev (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2004, str. 158).

Obseg kapitala bank mora biti v skladu s tveganostjo njihovega celotnega poslovanja. V primerih, ko kapitalska strategija banke ne pokriva njihove izpostavljenosti bančnim tveganjem v zadostnem obsegu, morajo nadzorniki ustrezno ukrepati. Poleg tega je 8 % koeficient kapitalske ustreznosti le potrebn, ne pa tudi zadostni pogoj za zagotovitev varnega poslovanja banke. Nadzorniki morajo imeti zato pooblastilo, zahtevati višjo

kapitalsko ustreznost, kot jo določi banka sama ali kot jo izračuna v skladu s standardizirano metodologijo. To velja še posebej takrat, ko je banka pomembna s sistemskega vidika oziroma bi njene težave lahko ogrozile stabilnost finančnega sistema (Sušnik, 2001, str. 41).

Drugi steber ni uveden v novi sporazum, da bi nadomestil presojo in izkušnje bančnih menedžerjev ali prenesel odgovornost za spremljanje kapitalske ustreznosti na nadzornike. Prav nasprotno, zagotavljanje zadostnosti kapitala je v prvi vrsti naloga in odgovornost menedžmenta banke, ki pa mora biti sposoben dokazati, da so postavljeni kapitalski cilji banke zasnovani na trdni in realni podlagi (Overview of The New Basel Capital Accord, 2001, str. 30).

Tržna disciplina

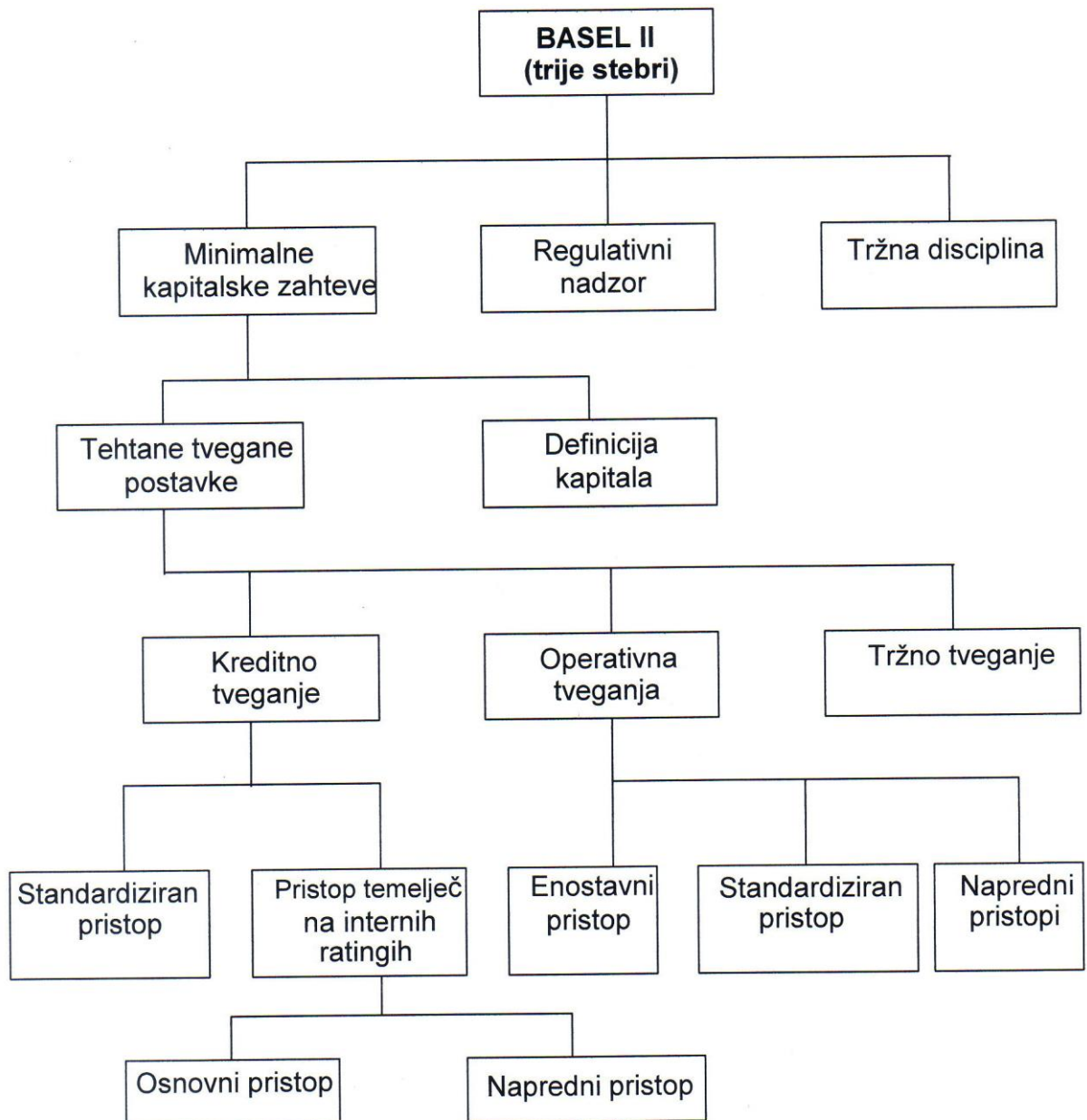
Pomembno vlogo pri spodbujanju stabilnega in varnega finančnega sistema igra tudi tržna disciplina. Komite želi povečati tržno disciplino s povečanjem obsega podatkov, ki jih morajo banke razkriti. Banke naj bi tako po novem razkrile področje delovanja, strukturo kapitala in kapitalsko ustreznost ter način izračunavanja kapitalske ustreznosti in upravljanja s tveganji. Omenjeno razkritje omogoča tržnim udeležencem boljše razumevanje profila tveganja banke in njegovo skladnost s kapitalsko pozicijo (Working Paper on Pillar 3 – Market Discipline, 2001, str. 1).

Večji obseg javnega razkritja ter objave podatkov in informacij, povezanih z bančnim poslovanjem, bodo torej omogočili tržnim udeležencem boljši pregled nad poslovanjem bank

in posledično doseganje večje tržne discipline. Banke bodo imele velik interes poslovati varno, predvsem pa z ustrežno količino kapitala, s pomočjo katere se bodo lahko zavarovale pred izgubami, ki bi nastale zaradi izpostavljenosti različnim tveganjem. Vključitev tržnih udeležencev kot objektivnih opazovalcev upravljanja s tveganji in procesa interne alokacije kapitala v bankah lahko zato pomeni pomembno dopolnilo k regulativnemu nadzoru (The New Basel Capital Accord: an explanatory note, 2001, str. 5).

Glavna cilja tretjega stebra sta torej poudarjanje vloge tržnih udeležencev pri zagotavljanju varnega poslovanja in postavitve ustreznih mehanizmov tržnega discipliniranja. Večja tržna disciplina namreč zahteva dejavno vlogo tržnih udeležencev, ki prek svojih poslovnih odločitev nagrajujejo banke, katerih poslovanje je pregledno, in kaznujejo nedisciplinirane banke. Razkritje in preglednost pa sta potrebna, vendar ne tudi zadostna pogoja za učinkovito delovanje tržne discipline. Tržni udeleženci morajo biti motivirani, da analizirajo razpoložljive informacije in s tem, ko se odzivajo nanje, dosegajo večjo disciplino. Tržna disciplina deluje v praksi torej le v primeru, če se udeleženci trga odzovejo na tržne signale s spremembo svojega vedenja (Sušnik, 2001, str. 32).

Slika 1: Shema novega kapitalnega sporazuma

Vir: Banka Slovenije, 2003.

3 POMEN, ZNAČILNOSTI IN VPLIVI TVEGANJ V BANKAH

3.1 POMEN SLUŽB ZA UPRAVLJANJE S TVEGANJI V BANKAH

Struktura korporativnega upravljanja je prispevala h globalni finančni krizi. Z visoko kulturo je dobro povezano upravljanje zavedanja tveganj s premišljenimi odločitvami upravnih odborov in navsezadnje tudi z osebno odgovornostjo vodstva banke oziroma hranilnice, če tem standardom ni bilo zadoščeno. Službe za upravljanje s tveganji nosijo izjemno pomembno vlogo, mnogo bolj razdelano in vse bolj vpeto v samo strukturo korporativnega upravljanja kot na primer pred desetletjem.

3.1.1 Reforma ureditve

Posebna ameriška komisija, Financial Crisis Commission, ki je predstavljala vzroke za globalno finančno krizo, je ugotovila, da sta bila med poglavitnimi vzroki za sedanjo finančno krizo tudi slabo korporativno upravljanje, vključno s pretiranim prevzemanjem tveganj s strani finančnih institucij, po drugi strani pa tudi sistemske kršitve etičnih in poslovnih načel na vseh ravneh. Podobno se je evropska komisija lotila prevetritve regulative o korporativnem upravljanju bank in izdaje predloga zelene knjige, s katero nakazuje, kje naj bi prišlo do sprememb v ureditvi korporativnega upravljanja bank. Evropska komisija (EK) namerava izboljšati področja, na katerih so se ob začetku finančne krize pokazale znatne pomanjkljivosti, med drugim v nezavezujočih načelih in kodeksih mednarodnih organizacij, neustrezni sestavi in usposobljenosti upravnih odborov. Evropska komisija razmišlja v smeri pravil, ki bodo natančno in strožje urejala celovito korporativno upravljanje finančnih institucij, uvedla boljši nadzor pristojnih nadzornih organov nad izvajanjem teh določb, bolj temeljito upravljala s tveganji na ravni upravnih odborov ter krepila kulturo upravljanja s tveganji na vseh ravneh finančne institucije, pri čemer se v celoti upoštevajo dolgoročni poslovni interesi, tako da se upravljavcem tveganj, še posebej pa vodjem službe za upravljanje s tveganji, dodelita večja pristojnost in neodvisnost. Prav tako je Evropska komisija mnenja, da bi bilo pomembno povečati vključenost delničarjev v zadeve korporativnega upravljanja, na primer z razkritjem glasovanja institucionalnih vlagateljev na skupščinah ter tudi z boljšo vključenostjo zunanjih revizorjev in finančnih nadzornikov, slednji bi se lahko udeleževali sestankov upravnih odborov in tako bolje nadzorovali tveganja, s katerimi banka upravlja. Vzporedno se je Odbor evropskih bančnih nadzornikov (CEBS – sedaj EBA, European Supervisory Authority) že lani javno posvetoval o smernicah, ki bodo govorile o korporativnem upravljanju bank in ki bodo utrle pot k nadaljnji harmonizaciji pravil za nacionalne bančne nadzornike glede opravljanja nadzora na tem področju. Te smernice bodo dopolnjevale že obstoječa t. i. visoka načela Evropskega bančnega organa (naslednik CEBS-a) o upravljanju s tveganji in visoka načela Evropskega bančnega organa o politikah nagrajevanja. Generalno gledano bi morale banke razviti kulturo upravljanja s tveganji, seveda prilagojeno svojim aktivnostim, profilu, obstoječi strukturi in podobno, sama kultura pa se razvija v organih vodenja in nadzora banke, torej v delovanju izvršnih in neizvršnih direktorjev. Za očitno disfunkcionalno kulturo upravljanja s tveganji v instituciji naj bi šlo v naslednjih primerih:

- zlato pravilo – pravila se uporabljajo zato, da se dosegajo dobički (vsak predlog za prevzemanje tveganj se odobri),
- pravilo moči trga – ravnanje v skladu z ravnanjem trga (čeprav po mnenju vodje služb za upravljanje s tveganji to lahko škoduje),
- izkoriščanje regulatorne arbitraže (Pollick, 2011, str. 27, 28, 29).

3.1.2 Sorazmernost in profesionalnost

Neproporcionalno bi bilo zahtevati od vsake banke, da organizira tovrstno službo. Še posebej pri manjših institucijah moramo upoštevati načelo sorazmernosti, ki naj vodi tudi organizacijo služb za upravljanje s tveganji in urejanje položaja CRO-ja (služba za opravljanje s tveganji), ki to službo vodi, ter njegove vpetosti v postopke odločanja (Pollick, 2011, str. 29).

CRO ter njihovi podrejeni morajo biti strokovnjaki na tem področju, ki je primerno in ustrezno profilu tveganja banke, saj mora biti služba za upravljanje s tveganji sposobna identificirati, meriti in ocenjevati vsa tveganja, ki se jim institucija izpostavlja in jih prevzema. Odgovornost CRO-ja torej obsega ne le pregled, temveč tudi odobritev internih bonitetnih sistemov, modelov ocenjevanja tveganj, analizo tveganj novih produktov in izjemnih transakcij banke (Pollick, 2011, str. 29).

3.1.3 Neodvisnost

CRO mora uživati visoko neodvisnost in položaj, ki mu omogoča tesno sodelovanje z upravnim odborom. Upravičena je bojazen, da zaradi želje po doseganju dobrih poslovnih rezultatov upravni odbor pritiska na CRO v želji, da bi banka lahko prevzemala večja tveganja. To je seveda primarno mogoče doseči z organizacijsko strukturo, v kateri ima CRO posebno mesto in v kateri obstajajo tudi neodvisni organi, ki ocenjujejo njegovo delo in delo upravnega odbora. Takšne vrste komisije so nam dobro znane. In vendar je tudi delo CRO-ja tesno povezano z rastjo dobre bančne kulture. CRO in sama služba za upravljanje s tveganji morata biti povsem neodvisna in morata kot enakovreden sogovornik prisostovati pri teh vprašanjih na sejah izvršnih pa tudi neizvršnih direktorjev s primernimi pooblastili. CRO mora biti pri svojem delu usmerjen v prihodnost, imeti mora celovit pregled nad poslovanjem banke, vendar pa mora izvršnim direktorjem upravnega odbora predstaviti splošne, razumljive informacije, in ne podrobnih oz. tehničnih, na podlagi katerih se bodo lahko sprejemale odgovorne odločitve glede prevzemanja tveganj in splošno glede upravljanja s tveganji. Prav tako mora imeti ključno vlogo pri zagotavljanju, da (višje) vodstvo banke dobro razume generalni profil tveganja banke (Pollick, 2011, str. 29, 30).

3.1.4 Informiranost in odgovornost

Banke morajo primarno torej zagotoviti, da sta CRO in služba za upravljanje s tveganji neodvisna od drugih organizacijskih enot, katerih aktivnosti pregledujeta. Položaj v organizaciji mora CRO-ju omogočiti, da pridobiva vse informacije in podatke za izpolnjevanje svojih nalog. V vsakem primeru mora biti CRO oziroma služba za upravljanje s tveganji v banki organizirana tako, da sledi načelu »at arm's length« v

odnosu do organov odločanja banke. Upravni odbor in višje vodstvo banke morajo končno zagotoviti vse vire (kadrovske, materialne, informacijske, organizacijsko-tehnične itd.) za učinkovito in uspešno opravljanje dela CRO-ja oziroma celotne službe za upravljanje s tveganji v banki.

Po drugi strani mora biti bančni nadzornik sposoben pravočasno sankcionirati vsako nedopustno obnašanje in nezadostno disciplino znotraj strukture banke. Kot del reforme korporativnega upravljanja je angleška FSA začela izvajati poglobljene intervjuje s člani organov bank, da bi ugotovili njihovo primernost in usposobljenost za opravljanje njihove funkcije (predvsem glede časovne razpoložljivosti, proaktivnosti med sejami itd.) – s tega vidika se pojavlja predvsem vprašanje, ali ne bi morala biti diskrecijska presoja nadzornika še večja (Pollick, 2011, str. 30, 31).

3.2 ZNAČILNOSTI OPERATIVNIH ŠKODNIH DOGODKOV V SLOVENSKEM BANČNEM SISTEMU

3.2.1 Kapitalski sporazum kot osnova za zbiranje škodnih dogodkov

Od prvega baselskega kapitalskega sporazuma, ki ga je sprejel baselski odbor za bančni nadzor v letu 1988, se bančna industrija nenehno pritožuje glede preprostih modelov tveganju prilagojeni kreditni izpostavljenosti, ki temelji na sprejetem Cookovem razmerju za določanje ekonomskega kapitala. Arbitrarna kategorizacija kapitalne varnosti v širših razredih tveganja je pripeljala do preveč konservativne in/ali celo neprimerne kapitalne zahteve pri posamezni banki. Zaradi tega so se nekatere, predvsem velike institucije odločile za razvoj lastnih modelov za izračunavanje izpostavljenosti kreditnim in tržnim tveganjem s ciljem prepričevanja njihovega korespondenčnega bančnega nadzornika v ustreznost njihovega modela, temelječega na notranjih ocenah, kot boljšega, kot ga predpisujejo standardi Basla I (Tomsits, 2010, str. 26).

Nadzor bančnega poslovanja je ena najpomembnejših nalog Banke Slovenije, ki vključuje pripravo vse potrebne bančne zakonodaje kot tudi nadzor nad izvajanjem te zakonodaje. Vse bančne nadzorniške avtoritete morajo imeti na razpolago relevantne bančne podatke za pripravo ustreznega obsega nadzora. Banka Slovenije tako že od same vzpostavitve delovanja v letu 1991 sistematično zbira določene podatke za spremljanje kreditne izpostavljenosti v posameznih bankah, kasneje je začela zbirati tudi druge relevantne podatke za spremljanje drugih finančnih tveganj, ne pa tudi za potrebe ugotavljanja izpostavljenosti operativnemu tveganju. Do sedaj ni bilo na voljo relevantnih podatkov, tako v Banki Slovenije kot tudi v drugih nadzornih avtoritetah znotraj Evropske skupnosti, ki bi pomagali razumeti, kakšna je trenutna izpostavljenost posameznih bank in celotnega bančnega sistema operativnemu tveganju. Basel II priporoča v svojem okviru sistematično zbiranje škodnih dogodkov, kar v nadaljnjih analizah lahko da posamezni banki ustrezne temelje za razumevanje izpostavljenosti operativnemu tveganju. Na ravni posamezne banke je takšen način zbiranja in analiziranja škodnih dogodkov osnova za pripravo in implementacijo ustreznega upravljanja z operativnim tveganjem pri bankah z verificiranim naprednim modelom pa

tudi osnova za izračun kapitalne zahteve za operativno tveganje (Tomsits, 2010, str. 27).

Banke, ki so se odločile za napredni model, so tako dolžne zbirati škodne dogodke, vendar Banka Slovenije spodbuja vse bančne institucije, ki so registrirane v Sloveniji, da vzpostavijo vsaj osnovni način evidentiranja škodnih dogodkov, kar je tudi podlaga za pričujočo raziskavo (Tomsits, 2010, str. 27).

3.2.2 Definicija operativnega tveganja

Definicija operativnega tveganja po Baslu II je naslednja: »Operativno tveganje je tveganje izgube zaradi nezadostnega ali neuspelega izvajanja notranjih procesov, ravnanj ljudi ali delovanja sistemov oziroma zaradi zunanjih dejavnikov«. Operativno tveganje, kot razberemo iz definicije, povezujemo z ravnanjem ljudi, izvajanjem bančnih procesov, delovanjem informacijskih sistemov ter z zunanjimi dejavniki, ki vplivajo na poslovanje posamezne banke. Zaradi vključenosti ljudi v bančne procese je operativno tveganje pravzaprav staro kot samo bančništvo. Ne glede na to, da je operativno tveganje prisotno od samega nastanka bančništva, je šele v zadnjem času postalo aktualno za bančne nadzornike in bančni menedžment. Bolj strukturirano in regulirano obravnavo operativnega tveganja pogojuje pravzaprav več dejavnikov, ki so posledica izjemnega razvoja, kateremu je sledila bančna industrija v zadnjih letih, kar se kaže v globalnem poslovanju posameznih ali povezanih bank ter v uvajanju vse bolj kompleksnih produktov, ki s seboj nosijo tudi nova tveganja. Optimizacija poslovnih procesov in poenotenja bančnih produktov na globalni ravni silita banke k optimizaciji stroškov in s tem posledično k uvajanju novih informacijskih sistemov, ki jih delno ali v celoti prenašajo tudi na zunanje izvajalce. Z globalnim delovanjem bank narašča tudi potreba po vzpostavljanju novih stikov s komitenti, kot sta na primer telefonsko in elektronsko bančništvo, kar odpira nova, predvsem varnostna vprašanja, ki so povezana z identifikacijo in avtorizacijo komitenta ter s pooblaščenim izvajanjem transakcij. Tudi številne tehnike, ki so jih banke razvile za zmanjševanje kreditnega in tržnega tveganja, lahko zaradi svoje vsebine povečajo operativno tveganje. Kot odgovor na omenjene nevarnosti je baselski odbor v novem kapitalnem sporazumu predlagal vzpostavitev minimalne kapitalne zahteve za operativno tveganje. Merjenje tveganj je vezano na konkretno banko in izključuje sistemsko tveganje. Zapletenost razvrščanja vseh tveganj glede na definicijo dodatno poveča še razdelitev samih vzrokov tveganja na ljudi, procese, sisteme in zunanje dejavnike. Zaradi jasnejšega razumevanja in pravilnejšega zbiranja podatkov o vključenih tveganjih je definicija razširjena na naslednje vrste razumljivejših škodnih dogodkov, ki so posledica operativnih tveganj:

- notranja in zunanja goljufija;
- ravnanje v zvezi z zaposlovanjem in varnost pri delu;
- stranke, produkti in poslovna praksa;
- škoda na premičnem in nepremičnem premoženju;
- poslovne motnje in izpadi sistemov;
- izvedba, dostava in upravljanje procesov (Tomsits, 2010, str. 27, 28).

3.2.3 Sistematično zbiranje škodnih dogodkov

Banka Slovenije je v 1. prilogi IV. sklepa o upravljanju s tveganji in izvajanju procesa ocenjevanja ustreznega notranjega kapitala za banke in hranilnice opredelila način in namen zbiranja škodnih dogodkov za vse poslovne banke, za banke, ki so se odločile za napredni model, pa je še dodatno v 18. členu sklepa o izračunu kapitalske zahteve za operativno tveganje določila, kako morajo banke razporejati podatke o škodnih dogodkih. Banke morajo torej zagotoviti takojšnja analizo vzrokov realiziranih pomembnih izgub iz operativnega tveganja ter o pomembnih izgubah ter izpostavljenostih iz operativnega tveganja obveščati upravo banke ter višje vodstvo banke. To poročilo mora vključevati vsaj opis vrste izgube iz operativnega tveganja, najpomembnejše vzroke za realizacijo škodnega dogodka, obseg izgube ter seznam izvedenih ukrepov (Tomsits, 2010, str. 28).

3.2.4 Pričakovani in nepričakovani škodni dogodki (izgube)

Za zagotavljanje homogene kategorizacije škodnih dogodkov v bančnem sektorju se priporoča uporaba klasifikacije, ki jo je predlagal baselski odbor (CAD, 2006) in opredeljuje sedem kategorij škodnih dogodkov. Vendar je mogoče bolj na splošno opredeliti škodne dogodke kot pričakovane in nepričakovane dogodke. V sklop pričakovanih izgub lahko štejemo vse tiste škodne dogodke, ki jih lahko predvidimo in so pri normalni aktivnosti lastni neki bančni instituciji. Takšen škodni dogodek bi na primer lahko bil blagajniški višek/manjko, ki ga banke beležijo skoraj vsak dan. Običajno gre pri takšnih pričakovanih škodnih dogodkih za nizke zneske. Na drugi strani pa so nepričakovani škodni dogodki nanašajo na dogodke, ki jih banka še ni utrpela in jo lahko v nekaterih primerih pripeljejo do katastrofičnih razmer in celo propada. Po sklepu o izračunu kapitala ima banka možnost nekatere tovrstne grožnje zavarovati pri zavarovalnici in pri izračunu kapitalske zahteve za operativno tveganje na podlagi naprednega modela lahko upošteva učinke zavarovalne police (Tomsits, 2010, str. 28).

3.2.5 Učinek in frekvenca škodnih dogodkov

Neodvisno od tega, ali je škodni dogodek možno predvideti ali ne, je pomembno definirati dva parametra ob času prepoznavanja (CAD, 2006):

- učinek dogodka (denarni znesek škode) in
- frekvenco dogodka (čas, v katerem se dogodek ponovi, oziroma verjetnost, da se neki dogodek dogodi).

Do sedaj se je predvidevalo, da sta oba parametra statistično neodvisna in sta se zaradi tega tudi ločeno modelirala. V splošnem se bo v podatkovno bazo škodnih dogodkov neke bančne institucije zapisovalo veliko število dogodkov, ki povzročajo majhno škodo, kot je na primer že omenjeni blagajniški višek/manko. Toda glede na omejeno velikost takšnih podatkovnih baz, ki se polnijo izključno z lastnimi škodnimi dogodki, verjetno ni pričakovati, da bodo banke posedovale tudi ustrezne nabore podatkov o škodnih dogodkih z majhno ali zmerno frekvenco in velikim učinkom. Tako omenjen nabor podatkov seveda ni zadosten za modeliranje porazdelitve škodnih dogodkov z ustrežno in zahtevano statistično robustnostjo. Za ta namen predlaga oz.

dovoljuje baselski odbor (CAD, 2006) dopolnitev notranje zbranih podatkov s podatki, zbranimi v zunanjih podatkovnih bazah, ki agregirajo razpoložljive informacije o teh dogodkih, ki jih posamezna bančna institucija v svojih aktivnostih še ni doživela, vendar pa jim je zaradi narave dela izpostavljena. V tem smislu mora banka implementirati sistematično proceduro, ki determinira, pod katerimi pogoji je uporaba zunanjih podatkov upravičena in katera metodologija bo uporabljena za kalibriranje teh podatkov z internimi podatki (Tomsits, 2010, str. 28, 29).

3.3 VPLIV LIKVIDNOSTNEGA TVEGANJA NA VREDNOTENJE OBVEZNIC

Preučevanje vpliva likvidnostnega tveganja na vrednotenje obveznic je zaradi upada likvidnosti in s tem je tudi povezano pomanjkanje tržnih cen na trgu dolžniških vrednostnih papirjev. Oba sta bila opazna ob nedavnih pretresih na finančnih trgih. Število raziskav na področju preučevanja vpliva likvidnostnega tveganja na ceno obveznic je presenetljivo majhno, še zlasti, ko gre za trgovanje na razvijajočih se trgih. Rezultati obstoječih raziskav dokazujejo, da likvidnostno tveganje na razvijajočih se trgih predstavlja pomemben sestavni element pribitkov na netvegano krivuljo donosnosti.

3.3.1 Zakonska podlaga za vrednotenje finančnih instrumentov trgovalne knjige v bankah

V direktivi 2006/49/ES Evropskega parlamenta in sveta o kapitalski ustreznosti investicijskih podjetij in kreditnih institucij je podan v trgovalni knjigi način vrednotenja pozicij. Vrednotenje je na podlagi tekočih tržnih cen definirano kot vsaj dnevno vrednotenje pozicij po dostopnih realiziranih cenah, ki so pridobljene od neodvisnih virov, kot so na primer: borzne cene, elektronske kotacije ali kotacije več neodvisnih uglednih borznih posrednikov. Kadar ni možna uporaba tekočih tržnih cen, morajo institucije pred uporabo obravnave, ki velja za trgovalno knjigo, uporabiti svoj notranji model za vrednotenje pozicij/portfeljev. Opredeljena je uporaba notranjega modela kot vsakršno vrednotenje, ki mora biti opravljeno na podlagi primerjave, ekstrapolirano ali drugače izračunano na podlagi vhodnih tržnih podatkov. Omenjena direktiva izhaja iz vsebine Basla II, pričakujemo lahko, da se bo njena vsebina spreminjala skladno s spremembami samega baselskega sporazuma. Baselski komite je v odziv na nedavno krizo julija 2009 že objavil dopolnitve Basla II na področju tržnih tveganj. Iz dokumenta je razvidna sprememba, da odbor daje dodaten poudarek zahtevi, da je vrednotenje z uporabo modelov dovoljeno le v skrajnih primerih, ko tržno vrednotenje nikakor ni mogoče. Poudarek pa je na tako imenovanih prilagoditvah vrednosti, tako tržnih cen kot vrednotenj, pridobljenih s pomočjo notranjih modelov oziroma tretjih oseb.

3.3.2 Vrednotenje obveznic

Prihodnji denarni tokovi so pri obveznicah s fiksno kuponsko obrestno mero znani, podatki o njihovi višini in času njihove dospelosti so podani v amortizacijskem načrtu vrednostnega papirja. Za namene diskontiranja pa morajo tržni udeleženci predvideti določeno zahtevano donosnost do dospelja (angl. Yield to maturity, YTM) ali pa

celotno krivuljo za diskontiranje prihodnjih denarnih tokov. Na višino zahtevane stopnje donosa oz. krivulje za diskontiranje prihodnjih denarnih tokov vpliva več dejavnikov. Ti vključujejo:

- pričakovane tržne (ne tvegane) obrestne mere,
- kreditno tveganje izdajatelja finančnega instrumenta,
- likvidnostno tveganje finančnega instrumenta,
- v instrument vgrajene opcije,
- stroške držanja (ti stroški vključujejo davčno obravnavo) (Skok Jezernik, 2010, str. 11)

3.4 MORALNO TVEGANJE – AKTUALNA TEMA PRIHODNOSTI SLOVENSKEGA BANČNEGA SISTEMA

Reševanje bančne oziroma finančne krize je sedaj v polnem razmahu. Vračanje zaupanja v bančni sistem poteka tako pri nas kot v svetu. Da se je pojavila kriza finančnega sistema in da poteka njeno reševanje za zagotavljanje finančne stabilnosti danega gospodarstva, seveda nič novega.

Opis trenutnega položaja – reševanje krize zaupanja v finančne institucije

Glede krize finančnega sistema se lahko vprašamo, kdo in v kolikšnem obsegu ter s kakšnimi finančnimi instrumenti naj rešuje propadle banke (delničarji ali centralna banka v vlogi zadnjega posojilojemalca) z namenom, da bi preprečili zlom stabilnosti finančnega sistema. Ukrepi se osredotočajo na preprečevanje panike in bega depozitov iz bank, stabiliziranje medbančnih trgov oziroma trga denarja, stabiliziranje kapitalskih trgov, predstečajne in stečajne postopke finančnih institucij, nacionalizacije finančnih institucij, dokapitalizacije bank, odkupovanje slabih naložb, neposredno pomoč izbranim panogam in uporabo fiskalne in monetarne politike za preurejanje upniško-dolžniških razmerij in kapitalskih razmerij.

Potek reševanja finančnega sektorja od septembra 2008 do junija 2009:

- kapitalske injekcije za krepitev kapitalske baze bank,
- izrecna poročila za bančne obveznosti za zagotovitev dostopa do medbančnih virov,
- nakup oziroma jamstvo za oslabiljene naložbe z namenom zmanjševanja izpostavljenosti bank do velikih izgub.

Veliko držav je okrepilo zavarovanja depozitov, da bi preprečile pojav »bank runs«. Ukrepi naj bi zagotovili zadostno likvidnost in s tem tudi vrnitev zaupanja v finančni sistem.

Ukrepi slovenske vlade – osnova za nastanek problema moralnega tveganja slovenskih bank

V Sloveniji je cilj ukrepov na finančnem in gospodarskem področju usmerjen v povečanje zaupanja v banke in povečanje zagotavljanja likvidnosti gospodarskega sistema. V Sloveniji so zajeti ukrepi v naslednjih zakonih:

- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o bančništvu (2008),

- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o javnih financah (2008),
- Zakon o jamstveni shemi Republike Slovenije (2009),
- Zakon o jamstveni shemi Republike Slovenije za finančne osebe (2009).

Ministrstvo za finance (2009) je objavilo ukrepe za zmanjševanje krize v gospodarstvu na splošno in posebej za dvig zaupanja v finančni sistem, razen zakona o jamstveni shemi za fizične osebe. Navaja dva velika sklopa ukrepov: ukrepi na področju davčne zakonodaje in ukrepi za preprečitev neaktivnosti medbančnega trga. V sklopu ukrepov za preprečitev neaktivnosti bančnega trga, ki je z vidika problema pojava moralnega tveganja pomemben zajema naslednje ukrepe:

- strategijo predfinanciranja zadolževanja državnega proračuna,
- uvedbo neomejenega jamstva za neto bančne vloge fizičnih oseb in mikro ter malih podjetij,
- ukrepe za izdajo poroštev kreditnim institucijam v RS, dajanje posojil države finančnim institucijam, povečanje kapitalskih naložb države v kreditnih institucijah ter zavarovalnicah in odkup terjatev kreditnih institucij,
- začasno spremembo pogojev za naložbe depozitov ERZ države pri poslovnih bankah.

Če pogledamo z vidika pojava moralnega tveganja, sta prav posebej zanimiva ukrep uvedbe neomejenega jamstva in ukrep za izdajo poroštev.

Opredelitve moralnega tveganja

Baselski odbor za bančni nadzor (BCBS) v okviru Baselske mednarodne banke za poravnave (BIS) preučuje poslovanje bank in finančne stabilnosti, predlaga ustrezne ukrepe za varnejše in bolj obvladljivo poslovanje finančnih institucij. Moralno tveganje kot pojav, ki nastane, ko zagotavljanje poroštev spremeni pobude, obnašanje zavarovane strani (stranke) pri uveljavljanju zaščitnih aktivnosti tako, da povečajo verjetnost za nastanek dogodkov, za katere je zavarovana. To je značilno za obnašanje mednarodnih investorjev in odločitve bančnih menedžerjev.

3.5 SISTEMSKO TVEGANJE IN GLOBALIZACIJA

3.5.1 Sistemsko tveganje

Sistemsko tveganje je značilnost finančnih sistemov in ga lahko definiramo v ožjem (kot širjenje slabih informacij, ki povzročajo neugodne in škodljive učinke med finančnimi posredniki) in širšem pomenu (ob predhodno navedenem »domino učinku« med finančnimi posredniki vključuje še simultane nezaželene učinke na druge ekonomske subjekte). Psihološki moment dodatno poslabša posledice slabih signalov finančnega trga in okrepi neugodna gibanja v drugih segmentih gospodarstva. Dimenzija sistematskega tveganja je odvisna od intenzitete (ne)prizanesljivosti sistemskega šoka in verjetnosti manifestacije le-tega. Sama sistemska kriza pomeni povezanost več različnih kriz, ki so pogojene tudi z normalnim hazardom in slabo izbiro oziroma z napakami ene ali več finančnih institucij. Lahko bi rekli, da se sistemska kriza manifestira horizontalno (znotraj finančnih trgov) in vertikalno (pri čemer se razširi še na realni sektor). Glede območja manifestacije nezaželenih učinkov sistemskega

tveganja pa lahko govorimo o regionalnem, nacionalnem in mednarodnem dometu. Kontaminacija finančnega sektorja se v globalnem ekonomskem okolju zelo hitro širi. Lahko govorimo tudi o šoku in mehanizmu propagiranja oziroma širjenja negativnih učinkov systemskega tveganja (Festić, 2010, str. 11).

3.5.2 Globalizacija

Globalizacija finančnih trgov je imela za posledico lažji dostop bank do tujih trgov, virov in finančnih instrumentov. Po eni strani omogoča globalizacija bankam več priložnosti za diferenciacijo poslovnih strategij in večjo diverzifikacijo tveganj, kar bi lahko šteli kot prednosti globalizacije. Po drugi strani pa nizki stroški vstopa na tuje trge povečujejo konkurenčnost med bankami in poveča se izpostavljenost skupnim šokom. Globalizacija povečuje tudi negativne učinke v kontekstu izpostavljenosti skupnim šokom in večjega systemskega tveganja. Poglavitna značilnost globalizacije:

- V kontekstu okužb finančnega sistema je razsežnost finančnih institucij in trgov, ki omogoča obsežno disperzijo tveganj in okužb hkrati. Poslovnim bankam je bila tako omogočena investicijska dejavnost in ob regulaciji so banke zmanjševale izpostavljenost do posameznih tveganih poslov, pospešila se je uporaba instrumentov za prenos (kreditnega) tveganja in sledila je kontaminacija celotnega finančnega sektorja. Kompleksnost izvedenih finančnih instrumentov in lastninjenja sta omogočila investitorjem prevzemanja tistega obsega tveganj, ki so ga želeli prevzeti.
- Zbiranje depozitov in ponujanje posojil jim je omogočalo prenos tveganj zunaj bilance, a hkrati te možnosti prenosa tveganj niso eliminirale možnosti vrnitve teh istih tveganj nazaj v bančni sistem. Pričakovalo se je, da bo globalizacija prinesla kontinuirano likvidnost ob dejstvu, da je lažje trgovati s svežnji vrednostnih papirjev. Težje je sicer vrednotiti sveženj vrednostnih papirjev, še posebej kadar je denarni tok težje predvidljiv. In drugič, ko postane veriženje izvedenih finančnih instrumentov netransparentno, jih lahko razumejo le posamezni investitorji. Takšni instrumenti imajo nizko likvidnost ali pa je sploh nimajo (Festić, 2010, str. 12).

4 UREDITEV NADZORA PO ZADNJI KRIZI

4.1 POSLEDICE NOVE EVROPSKE UREDITVE NADZORA ZA BANKE

Pred kratkim se je razširila struktura evropskih institucij s potrditvijo predloga ustanovitve Evropskega bančnega organa (European Banking Authority, Eba) v okviru treh Evropskih organov za nadzor finančnih institucij (European Supervisory Authorities, ESAs) in Evropskega odbora za sistemska tveganja (Economic Systemic Risk Board, ESRB), kar v celoti zajema Evropski sistem finančnega nadzora (European System of Financial Supervision, ESFS). Na delujočem evropskem enotnem trgu bo ta nova struktura nadzora finančnega sektorja v Evropski uniji (EU) imela posledice za poslovanje bank in drugih finančnih institucij.

Širši (strokovni) javnosti je ime Odbor evropskih bančnih nadzornikov (Committee of European Banking Supervisors, CEBS) postalo znano šele z objavo rezultatov tako imenovanih stresnih testov 2010, na podlagi katerih so se evropski trgi seznanili s finančnim stanjem večjih evropskih bank.

S 1. 1. 2011 je CEBS postal Eba in tako tudi evropska institucija, s čimer je EU dobila novo evropsko institucijo, ki se lahko kot enakovreden sogovornik postavlja ob bok drugim evropskim institucijam, delujočim v povezavi z regulacijo in nadzorom bank v EU. CEBS je vlogo kar uspešno opravljal do sedaj, saj je posredno vplival na razvoj bančnega sektorja v EU in zunaj njenih okvirov. Njegova vloga se je z evropsko institucionalizacijo močno okrepila. Oblikovale so se zavezujoče tehnične smernice, s katerimi bo Eba imela večji vpliv na oblikovanje evropske bančne regulative in regulative opravljanja nadzora nad bankami, s čimer bo zagotavljala bolj usklajeno delovanje in sodelovanje nacionalnih bančnih nadzornikov ne le na področju bančnega poslovanja, temveč tudi na področjih preprečevanja pranja denarja, jamstva za vloge pri bankah in varstva potrošnikov. Pomembno vlogo bo imela tudi pri identifikaciji, spremljanju, merjenju in ocenjevanju sistemskih tveganj, do katerih bo lahko prišla na evropski ravni. Njen vpliv bo dvoplasten:

- Imela bo vpliv pri oblikovanju podrobnejših standardov poslovanja in nadzoru nad delovanjem bank, tako čezmejno delujočih kot tudi tistih, ki so aktivne le na domačih trgih. Njene pristojnosti lahko analiziramo v sklopu njenih običajnih, vsakdanjih nalog, ki jih bo opravljala kontinuirano v mirnodobnem času.
- Določene pristojnosti bo izvajala le v primeru nastanka kriznih situacij, ki pa ne bodo nujno lokalizirane. Vplivala bo na ravnanje relevantnega nacionalnega nadzora in tudi na aktivnosti določene finančne institucije oziroma skupine.

4.1.1 Tehnični standardi, smernice in priporočila

Ebina naloga bo oblikovanje zavezujočih tehničnih standardov, v nasprotju z dosedanjimi nezavezujočimi CEBS-ovimi smernicami in priporočili. Eba bo oblikovala standarde opravljanja nadzora na mnogih področjih, najpomembnejši so za banke tisti, ki zadevajo kapital, veliko izpostavljenost, enotno poročanje, delovanje nadzorniških

kolegijev in izmenjavo informacij med nadzorniki, postopke usklajevanja skupnih odločitev na konsolidirani ravni evropskih bančnih skupin itd.

Ebini zavezujoči regulatorni tehnični standardi bodo predpisali tehnične podrobnosti področij, ki jih je doslej CEBS oblikoval s smernicami in priporočili. Pričakujemo lahko, da bo prišlo do nekakšnega preoblikovanja dosedanjih CEBS-ovih smernic v zavezujoče predpise. Namen predpisovanja na evropski ravni je seveda doseči harmonizacijo standardov delovanja evropskih institucij in opravljanja nadzora nad njimi. Oblikovala bo tudi implementacijske tehnične standarde, s katerimi bo predvidela način implementacije regulatornih standardov. Ti pa bodo služili nacionalnim nadzornikom, da bodo primerno prenesli tehnične standarde. Za sprejemanje teh standardov bodo banke in drugi udeleženci imeli izjemno pomembno vlogo, saj bo Eba morala, preden jih bo predložila evropski komisiji, organizirati javno posvetovanje, pri čemer bo morala upoštevati pripombe oziroma interes industrije. Eba bo še zmerom izdajala smernice in priporočila, s katerimi bo usmerjala nadzorniško prakso in zagotavljala visoko harmonizacijo evropskih pravil in praks.

4.1.2 Pristojnost ukrepanja

Eba bo imela pristojnost uvesti preiskavo v primeru neskladnosti nacionalne zakonodaje z zavezujočimi evropskimi standardi. Ugotoviti je treba, ali je res prišlo do neskladnosti nacionalne ureditve z evropsko. Ugotavljala bo na lastno pobudo, na pobudo drugih nadzornih organov ali celo na pobudo Evropske komisije, Evropskega parlamenta, Sveta EU in celo skupine predstavnikov industrije. V primeru ugotovljene kršitve evropskih predpisov bo Eba primerno ukrepala zoper pristojni nacionalni nadzorni organ in končno tudi zoper finančno institucijo samo. Ebina naloga je povezana tudi z varstvom potrošnikov, kjer bo aktivna pri opravljanju raziskav na področju ponujanja finančnih sredstev. Pomembno vlogo bo imela tudi v zvezi s standardi izobraževanja industrije, predpisovanjem zahtev po razkritjih in uvajanjem finančne pismenosti evropskih potrošnikov. Eba bo seveda tudi prihajala do odkrivanja slabih bančnih praks na evropskem trgu in posledično izrekala prepovedi letih. V prihodnje so tudi predvideni postopki preverjanja skladnosti, katerih izhodiščni cilj je zagotavljati neprestano skladno ravnanje s predpisanimi standardi. Imela bo še druge pristojnosti, kot so predlagati novo najboljšo prakso za nadzornike in trge ali predlagati spremembo tehničnih standardov, smernic in priporočil.

4.1.3 Usklajenost delovanja na ravni EU

Namen ustanovitve Ebe je tudi boljše sodelovanje nadzornih organov na ravni EU. Želijo, da bi se zagotovila dobra izmenjava informacij, sodelovanje vseh pristojnih nadzornikov pri sprejemanju skupnih odločitev in zagotavljanju učinkovitega opravljanja nadzora. Pomembno je sodelovanje vseh nadzornikov, in to v vseh fazah sprejemanja skupnih odločitev, pri usklajevanju nadzorniških aktivnosti in doseganju enotnega razumevanja rezultatov postopkov nadzora, kar je v celoti zagotovljeno tudi vnaprej. Postopek mediacije je dodatna varovalka za harmonizacijo delovanja nadzornikov v EU. Eba bo lahko sprožila tudi postopek mediacije, katerega namen je doseči soglasje nadzornikov glede določenega vprašanja. Strankam pa bo v postopku pomagala

doseči soglasno rešitev problema. Če to ni mogoče, pa bo imela pristojnost, da samostojno sprejme odločitev.

4.1.4 Druge naloge

Eba bo oblikovala tehnične standarde, smernice in priporočila na področju jamstvenih shem za vloge pri bankah, predvsem z vidika zahteve, da morajo imeti evropske jamstvene institucije dovolj sredstev za financiranje morebitnega izplačila zajamčenih vlog, če bi šla katera banka v stečaj. Eba bo lahko vplivala na višino prispevkov, ki jih bodo banke zavezane vplačevati v domače jamstvene institucije. Ima tudi pristojnost, da sodeluje pri oblikovanju celovitega sistema reševanja bank v težavah ter pri snovanju sistema bančnih prispevkov in davkov za banke, na podlagi katerih naj bi se ukrepi reševanja bank v težavah financirali. Zakonodajni predlog še ni znan ta trenutek, zato ni mogoče z gotovostjo oceniti, kakšen bo njen prispevek na tem področju in kako bi to lahko vplivalo na same banke.

4.2 KAKO ŽELIJO ŠVICARJI SVOJE BANKE NAREDITI VARNEJŠE

▪ V primeru ponovne krize

Švicarska bančna giganta UBS in Credit Suisse se želita za primer ponovne finančne krize zaščititi veliko bolje, kot bodo to storili drugi evropski instituti. Po priporočilih komisije ekspertov, bi banke morale imeti večji delež lastnih sredstev kot po novih baselskih pravilih III. Z novimi standardi se želi omejiti tudi tvegano področje investicijskega bančništva. Kot poroča nemški Die Zeit, so v komisiji poleg predstavnikov nadzornih svetov bank in švicarske narodne banke (SNB) sedeli še glavni menedžerji zadevnih bank. Tako kot Credit Suisse je za sistem zlasti pomembna še UBS, ki je morala zaradi tega v času finančne krize dobiti milijardno injekcijo s strani švicarske vlade. To je v prihodnje potrebno preprečiti (Pozeb, 2011, Kapital, str. 24).

▪ Predlogi komisije veliko strožji

Najpomembnejši predlog komisije je, da bi naj institucije v prihodnosti zaščitile svoje premoženje z devetnajstimi odstotki lastnih sredstev. Od tega bi morale biti deset odstotkov lastnih sredstev prisotnih v »trdem« lastnem kapitalu, po katerem bi se lahko poseglo v primeru ponovne krize. Sestoji iz delnic in dobičkov, danih na stran. Za preostalih 9 odstotkov morajo banke držati spremenljivi kapital v obliki pogojno obveznih zamenljivih obveznic. Te bi bile v primeru krize, ko bi se kvota lastnega kapitala spustila pod določeno nivo, spremenjene v lasten kapital. Komisija vidi ta instrument kot varovalo za krizne čase z visokimi izgubami (Pozeb, 2011, Kapital, str. 24).

Švicarski predlogi daleč presegajo mednarodni regulacijski standard Basel III, za katerega so finančni nadzorniki postavili okvirne vrednosti sredi septembra lani. Standard, ki naj bi bil do konca leta 2012 implementiran v nacionalne zakonodaje držav članic EU, predvideva zvišanje lastnega kapitala bank z dosedanjih štirih na sedem odstotkov, stopnja celotnega kapitala bank pa bo po novem znašala 10,5 odstotka. Poleg tega bo po mnenju komisije Švica tudi postala resna z odpravo implicitnih državnih jamstev za velike banke. Namesto tega bodo denarne hiše same izdelale

načrte za skrajne primere. Ti načrti morajo upoštevati, kako se lahko v krizi pomembni deli švicarskega gospodarstva izločijo in nadaljujejo, tudi če bi šlo vse ostalo v stečaj. Prav tako se od bank zahteva, da morajo držati primarno aktivo, ki bo v stresnih časih pokrivala odlive za 30 dni (Pozeb, 2011, Kapital, str. 24).

▪ **Švicarji večinoma predloge odobravajo**

Omenjeni predlogi tvorijo podlago za sestavo novega zakona o bančništvu. Poročilo komisije so med večjimi švicarskimi strankami povzročile FDC, CVP in desničarski SVP. Socialni demokrati pa so bili mnenja, da uredba še vedno ne gre dovolj daleč.

Ukrepi, ki jih priporočajo strokovnjaki, bi vsekakor okrepili stabilnost finančnega sistema. S temi predlogi so se strinjale tudi banke. Za okrepitev kapitalne osnove v naslednjih letih pa bo potrebno ogromno prizadevanja, razlagajo pri močni Credit Suisse, ki je gospodarsko krizo prestala brez državne pomoči. Vseeno pa so prepričani, da bodo zadostili novim pravilom ne, da bi morali materialno spremeniti svoje načrte za kapitalno rast in politiko dividend. Tudi v UBS so dejali, da je njihova banka dobro umeščena za izpolnitev novih zahtev, te bi naj izpolnili še pred rokom, ki je določen z začetkom leta 2013, predvideno pa je prehodno obdobje do konca leta 2018 (Pozeb, 2011, Kapital, str. 24).

5 BASEL III

5.1 PROTICKLIČNI KAPITALSKI BLAŽILNIKI V LUČI BASLA III

Zaradi finančne krize je Banka za mednarodne poravnave izdala večje število ukrepov, katerih cilj je zagotoviti finančno stabilnost bank in bančnega sektorja (Basel III). Pomemben ukrep je zahteva po oblikovanju protickličnega kapitalskega blažilnika, ki naj bi varoval bančni sektor pred obdobji prekomerne kreditne rasti. Obdobja prekomerne kreditne rasti so povezana z naraščanjem systemskega tveganja, ki lahko vodi do obdobj visokih izgub in posledično kreditnega krča v bančnem sistemu. Pomembno je pravočasno oblikovanje in sprostitev protickličnega kapitalskega blažilnika s strani vseh bank v določeni jurisdikciji, kar naj bi zmanjšalo negativne učinke omejitev kreditiranja bank na delovanje gospodarstva.

5.1.1 Nove zahteve glede uvedbe kapitalskih blažilnikov

Basel III je poleg uvedbe protickličnega kapitalskega blažilnika (ang. countercyclical capital buffer) predpisuje tudi uvedbo varovalnega kapitalskega blažilnika (ang. capital conservation buffer). Zagotavljanje solventnosti banke naj bi bilo doseženo z minimalnimi kapitalskimi zahtevami na ravni posamezne banke, tako zahtevajo obstoječa pravila Basla II, ter po novem predlogu Basla III dodatno še z zagotavljanjem najkvalitetnejših oblik temeljnega kapitala v obliki varovanja kapitalskega blažilnika. Zagotavljanje solventnosti celotnega bančnega sistema pa naj bi bilo doseženo z oblikovanjem protickličnega kapitalskega blažilnika, katerega morajo dosežati vse banke v določeni jurisdikciji. Če banka ne bi dosegala zahtevane ravni najkvalitetnejše

oblike temeljnega kapitala, bo predmet progresivnih omejitev izplačila dobička glede na stopnjo nedoseganja te ravni. To pa seveda v praksi pomeni, da manjši, kot bo odstotek doseganja zahtevane ravni, večji odstotek dobička bo morala banka nameniti zagotavljanju doseganja zahtevane ravni najkvalitetnejše oblike temeljnega kapitala in manjši odstotek delitvi dobička med svoje lastnike.

5.1.2 Oblikovanje kapitalskega blažilnika

Baselski dokument glede oblikovanja proticikličnega kapitalskega blažilnika izpostavlja spremenljivko, ki se je izkazala za najboljšo napovedovalko prekomerne kreditne rasti. Gre za spremenljivko vrzel kreditov do bruto domačega proizvoda glede na njen dolgoročni trend. Analize zgodovinskih gibanj te spremenljivke na primerih držav, ki so v preteklosti doživele finančno krizo, so pokazale, da večinoma dobro napoveduje začetek potrebe po oblikovanju blažilnika. Jasno pa je tudi, da ne napoveduje ustrezno obdobje prekomerne kreditne rasti v vseh državah in v vseh obdobjih. Slednje pomeni, da se nadzorniki pri oblikovanju blažilnika v svoji jurisdikciji ne smejo neposredno zanašati samo na to spremenljivko. Baselski dokument zato eksplicitno navaja, da se ta spremenljivka ne uporablja neposredno, vendar predstavlja zgolj osnovo, ki poleg drugih spremenljivk določa primarnost uvedbe proticikličnega kapitalskega blažilnika. Posamezni nadzorni organi morajo pri oblikovanju blažilnikov upoštevati vse razpoložljive informacije, ki poleg omenjene spremenljivke tudi vplivajo na naraščanje sistemskega tveganja (BCBS, 2010, Guidance for national authorities operating the countercyclical capital buffer, str. 8).

5.1.3 Pravočasna sprostitev proticikličnega kapitalskega blažilnika

Določanje primernih spremenljivk, ki določajo začetek oblikovanja proticikličnega kapitalskega blažilnika, predstavlja le pol koraka do celotnega učinka njegovega delovanja. Pomembno je, da nacionalni nadzornik določi, kdaj je pravi trenutek, da se kapitalski blažilnik sprosti. Sprostitev blažilnika mora biti pravočasna, saj predstavlja ključni trenutek uspešnosti delovanja tega proticikličnega instrumenta. Tako kot pri oblikovanju je treba tudi pri sprostitvi blažilnika poleg vrzeli krediti/BDP upoštevati še širši nabor informacij, s katerimi se lahko skupaj natančneje določi pravočasnost sprostitve blažilnika. Baselske usmeritve (BCBS, 2010, Guidance for national authorities operating the countercyclical capital buffer, str. 4) navajajo nekaj predlogov spremenljivk, ki lahko zagotavljajo koristne informacije pri oblikovanju in sprostitvi blažilnika:

- cene različnih sredstev (Asset prices),
- razmiki kreditnih zamenjav (CDS spreads),
- ankete o spremembah kreditnih pogojev,
- rast realnega BDP,
- podatki o zmožnosti pravočasne poravnave obveznosti nefinančnih subjektov.

Ko nadzornik uporabi te informacije, mora preveriti, ali so ugotovitve delovanja vrzeli krediti/BDP skladne z delovanjem omenjenih spremenljivk, s čimer se izogne morebitnim zavajajočim signalom, ki jih lahko prikazujejo dodatne spremenljivke. Potreba po sprostitvi proticikličnega kapitalskega blažilnika se lahko določi tudi s

prehodom gospodarske rasti v recesijo, pri čemer se prehod opredeli s primerjavo izgub bank z omejitvijo njihovega kreditiranja.

Ko nadzorniki sprejmejo odločitev o sprostitvi blažilnika, ta začne veljati takoj in tako se zniža tveganje zmanjšanja ponudbe kreditov, do katerega bi lahko prišlo, če banka ne bi razpolagala z v ta namen zbranim kapitalom. Za zdaj ob sprostitvi proticikličnega kapitalskega blažilnika ni predvidenih nobenih omejitev glede njegove uporabe. V primeru, da bi banka ta kapital porabila na nepreudaren in nepremišljen način, pa lahko nadzornik v okviru dialoga z banko o kapitalskem načrtovanju tako uporabo kapitala prepove.

5.1.4 Uporaba proticikličnega kapitalskega blažilnika pri mednarodno aktivnih bankah – načelo vzajemnosti

Višino proticikličnega kapitalskega blažilnika določi nadzorni organ, pristojen za nadzor bank v določeni jurisdikciji, in jo morajo uporabljati vse banke te jurisdikcije, ne glede na to, ali so v domači lasti ali so del mednarodne bančne skupine. Blažilnik se uvede za vse izpostavljenosti do nasprotnih strank in nadzorni organ posamezne jurisdikcije mora pravočasno obvestiti druge nadzorne organe o uvedbi in višini blažilnika, da lahko ti organi zahtevajo od svojih bank upoštevanje tega blažilnika pri njihovih izpostavljenostih. Vzajemnost je nujna za zagotovitev enotnih pogojev poslovanja domačih in tujih bank v določeni jurisdikciji ob uvedbi blažilnika.

5.1.5 Komuniciranje odločitev o blažilnikih in pogostost izračuna

Bistvo uspešne uvedbe blažilnika je tudi, da je vnaprej dobro načrtovana strategija komuniciranja odločitev o uvedbi blažilnika za javnost. Čisto vsi nadzorniki nimajo enakih izkušenj pri podajanju izjav o makrofinančnih kazalcih oziroma stanju gospodarstva. Pomembno je učinkovito komuniciranje z javnostjo pri uvedbi proticikličnih kapitalskih blažilnikov, saj je bistveno, da finančni tržni udeleženci tega blažilnika ne razumejo kot novo minimalno kapitalsko zahtevo bank. Za uvedbo proticikličnega kapitalskega blažilnika je predvideno prehodno obdobje, nadzorniki lahko ta čas izkoristijo za pridobitev izkušenj pri komuniciranju svojih odločitev o blažilnikih ter izdelajo komunikacijsko strategijo, ki bo javnosti na primeren in učinkovit način prenesla sporočilo o osnovnem namenu delovanja blažilnika. Odločitve o blažilnikih kot tudi njihove spremembe se bodo poročale Banki za mednarodne poravnave (BIS), ki bo za ta namen oblikovala spletne strani in objavila višino proticikličnih kapitalskih blažilnikov po vseh državah, ki so zavezane zahtevam po oblikovanju le-tega. S tem bodo banke imele vse potrebne podatke za izračun svojega specifičnega blažilnika. Nadzornik naj bi izvajal preverjanje ustreznosti višine blažilnika tako pogosto, kot se izračunavajo kapitalske zahteve, in to je četrtletno. Poleg razkritja proticikličnega kapitalskega blažilnika morajo banke razkriti tudi geografsko strukturo svojih kreditnih izpostavljenosti, uporabljenih pri izračunu blažilnika.

5.1.6 Prenos zahtev Basla III o proticikličnih kapitalskih blažilnikih v evropsko zakonodajo

Predvidoma naj bi Evropska komisija do sredine leta 2011 v evropsko zakonodajo prenesla zahteve o proticikličnih kapitalskih blažilnikih, katere določa Basel III. Pri prenosu zahtev si prizadeva za čim večjo harmonizacijo in enotno uporabo na ravni EU, zato bo večji del zahtev, ki se nanašajo na banke, prenesen v obliki uredbe, ki so neposredno uporabljive, del zahtev, ki zadevajo vlogo nacionalnih nadzornikov, pa bo prenesen z direktivo. Basel III določa, da je oblikovanje višine proticikličnih kapitalskih blažilnikov v pristojnosti nacionalnih nadzornikov posameznih jurisdikcij. Potrebna je tudi presoja o oblikovanju in višini blažilnika in mora biti podprta z ustreznimi smernicami, pri čemer morajo biti odločitve o uvedbi blažilnika transparentno posredovane in razložene javnosti. Poglavitno vlogo pri oblikovanju omenjenih smernic se pričakuje, da bo imel European Systemic Risk Board (ESRB).

5.2 NOVA LIKVIDNOSTNA REGULATIVA PO BASLU III

Globalna finančna kriza se je začela sredi leta 2007, veliko težav je povzročila mnogim bankam in drugim finančnim ustanovam pri upravljanju njihove likvidnostne situacije. Potrebna je bila likvidnostna podpora centralnih bank in državne pomoči (nacionalizacija, združitve bank), pa je vseeno mnogo bank propadlo ali pa so bile prisiljene v združitve, pri nekaterih pa so zaradi prisilnih rešitev nastale izjemno stresne situacije.

5.2.1 Kazalca upravljanja likvidnosti

Za doseganje različnih, vendar komplementarnih ciljev sta bila razvita kazalca LRC (liquidity coverage ratio) in NSFR (net stable funding ratio). Prvi cilj v kazalcu LRC je zagotovitev odpornosti bank na likvidnostno tveganje v zelo kratkem stresnem časovnem obdobju do 30 dni. Naslednji cilj, ki naj bi ga banke dosegale z izpolnjevanjem kazalca NSFR, pa je odpornost bank na likvidnostno tveganje v daljšem časovnem obdobju, letu dni.

Liquidity coverage ratio (LCR)

LCR je razmerje med zalogo visokokvalitetnih likvidnih sredstev in pričakovanimi neto denarnimi odlivi v obdobju do 30 dni ob predvideni stresni situaciji. Cilj tega kazalca je zagotoviti, da bodo banke vzdrževale zadosten obseg visokokvalitetnih razpoložljivih likvidnih sredstev, ki jih bodo lahko spremenile v gotovino z malo ali nič izgube vrednosti za pokrivanje neto kumulativnih denarnih odlivov. (Kos in Kosić, 2010, str. 47)

a) Neto denarni odliv

V primeru stresne situacije v obdobju naslednjih 30-ih dni se neto denarni odliv izračuna kot razlika med pričakovanimi denarnimi prilivi in odlivi (preostala zapadlost do 30 dni), pri čemer se posamezne aktivne in pasivne postavke bilance banke

upoštevajo s ponderji, kot jih bo določil regulator. V kreditni portfelj se vključujejo samo najbolj kvalitetna posojila (predpostavljamo, da bo regulator omogočil vključevanje bonitetnih ocen A in B, tako kot po trenutni slovenski likvidnostni lestvici), za katera banka ocenjuje dejansko možnost poplčila (ang. »fully performing loans«), na pasivni, odlivni strani pa ima pomemben vpliv delež depozitov z jamstvom države (zajamčene vloge, ki so v Sloveniji do konca leta 2010 neomejene). Za pokrivanje neto denarnih odlivov morajo banke vzdrževati zadostne razpoložljive visoko kvalitetne likvidnostne rezerve, ki so predstavljene v nadaljevanju (Kos in Kosić, 2010, str. 47).

b) Visokokvalitetne likvidne naložbe:

- denar,
- sredstva na računu pri centralni banki,
- tržni dolžniški vrednostni papirji — prvovrstni, zastavljivi pri centralni banki (ki jih niso izdale finančne institucije),
- državni ali centralnobančni dolg, izdan v domači valuti države, v kateri posluje banka.

Ta sredstva predstavljajo razpoložljive likvidnostne rezerve banke, ki jih ima banka na razpolago za pokrivanje neto denarnih odlivov v predvideni stresni situaciji v naslednjem 30-dnevnem obdobju. Sredstva, ki se uvrščajo v to kategorijo, morajo biti likvidna na finančnem trgu tudi v času krize, kar pomeni, da jih banka lahko v zelo kratkem času in brez dodatnih izgub pretvori v denar in s tem poplača zapadle obveznosti ter so zastavljiva pri centralni banki (ang. »eligible«). Zelo konservativna (prvotna) definicija likvidnih sredstev za potrebe izračuna kazalnika LCR je kot primerno premoženje vključevala denar, rezerve pri centralni banki in prvovrstne državne vrednostne papirje (0-odstotna stopnja tveganja po standardiziranem modelu po Baslu 2, kar predstavlja kreditne ocene AAA, AA+, AA in AA-). Nekoliko širša definicija visokokvalitetnih likvidnih naložb vključuje tudi visokokvalitetne podjetniške obveznice (ang. »corporate bonds«) in krite obveznice (ang. »covered bonds«) ter državne vrednostne papirje z 20-odstotno stopnjo tveganja po standardiziranem modelu po Baslu 2 (kreditne ocene A+, A, A-). Do konca leta 2010 bo baselski odbor za bančni nadzor postavil dokončno definicijo likvidnih sredstev, ki jih bodo banke lahko vključevale v izračun kratkoročnega kazalnika likvidnosti LCR. Pomembne značilnosti visokokvalitetnih likvidnih sredstev so:

- nizko kreditno in tržno tveganje,
- vnaprej poznana vrednost,
- nizka korelacija z bolj tveganimi naložbami (sredstva, ki jih izdajajo finančne institucije, bodo v času bančno-finančne krize bolj verjetno nelikvidna, zato se dolžniški vrednostni papirji, ki jih izdajajo banke, zavarovalna in investicijska podjetja, ne vključujejo v izračun niti v primeru zavarovanja s prvovrstno garancijo),
- kotirajo na razvitih in priznanih borzah (večja transparentnost),
- aktivno in obsežno trgovanje (ang. »market breadth«, »market depth«),
- obstoj tržnih udeležencev (ang. »market makers«),
- nizka tržna koncentracija (diverzifikacija prodajalcev in kupcev),
- prvovrstne naložbe (ang. »flight to quality«, selitev sredstev iz bolj tveganih naložb v najbolj varne).

Ena izmed pglavitnih značilnosti visokokvalitetnih likvidnih sredstev je njihova sposobnost generirati likvidnost tudi v zelo stresnih obdobjih (pod pogoji

idiosinkratičnega in tržnega stresnega scenarija). Čeprav poskušajo banke tudi manj likvidne naložbe pretvoriti v likvidne, bi v času krize to pomenilo prodajo teh sredstev z diskontom, kar pa lahko povzroči dodatno nezaupanje na trgu, izgube drugih bank pri vrednotenju teh sredstev (mark-to market) itn. Pomembno je, da banke testirajo vsaj del likvidnih sredstev in jih pretvarjajo v likvidna sredstva na trgu (npr. sklepanje repo poslov oz. kot prodajo na trgu). Tudi pri kazalcu NSFR prvovrstne likvidne naložbe pomembno vplivajo na izračun, saj se zanje predpostavlja, da ne potrebujejo stabilnih virov financiranja (Kos in Kosić, 2010, str. 47).

Net stable funding ratio (NSFR)

NSFR zahteva, da je razpoložljivo stabilno financiranje (kapital, dolgoročne obveznosti in delež stabilnih depozitov) vsaj enako ali večje od potrebnega stabilnega financiranja v stresnem scenariju, ki predstavlja daljše časovno obdobje (do 1 leta). Cilj tega kazalca je večji nadzor nad (ne)uskklajenimi zapadlostmi, pokrivanje bilančnih in zunajbilančnih postavk v srednjem in dolgoročnem obdobju. Namen NSFR je tudi spodbujati banke k oblikovanju bolj stabilnih virov za financiranje naložb na daljši strukturni podlagi. Cilj NSFR je omejiti preveliko odvisnost bank od »wholesale« financiranja v časih presežne likvidnosti na trgu in spodbuditi boljše oceno likvidnostnega tveganja bilančnih in zunajbilančnih postavk (Kos in Kosić, 2010, str. 48).

5.2.2 Regulatorni predpis

Kazalca LCR in NSFR bosta del novih bančnih usmeritev BASEL III, ki jih bo evropska zakonodaja implementirala v CRD 3 in 4 (Capital Requirement Directive), s postopno vpeljavo v nacionalne zakonodaje v letih od 2011 do 2019. Testno obdobje za kazalnik NSFR bo predvidoma trajalo do leta 2018, kar bo bankam omogočilo, da ustrezno prilagodijo oz. spremenijo poslovne modele in načine upravljanja likvidnosti ter pridobivanja virov (Kos in Kosić, 2010, str. 48).

Za kazalnik LCR naj bi se testno obdobje začelo že v letu 2011 s trajanjem do leta 2015, ko bodo banke LCR dolžne izpolnjevati in poročati regulatorju na podlagi nacionalne zakonodaje. Predvideva se, da bo poročanje teh kazalnikov potekalo vsaj mesečno (predvidoma 2-krat mesečno) z možnostjo povečanja frekvence na tedensko ali celo dnevno poročanje v stresnih situacijah. Poročanje bo na konsolidirani ravni, v skupni valuti (EUR), hkrati pa morajo matične banke spremljati likvidnostno tveganje in likvidnostne potrebe vseh članic skupine po vseh valutah. Ocenjeni vpliv regulatornih kazalnikov:

- banke bodo morale vzdrževati več in bolj kvalitetne likvidne naložbe, kar bo direktno vplivalo na nižjo profitabilnost;
- posledično bo to pripeljalo do prevzemanja nižjega tveganja in manjše ranljivosti glede prihodnjih šokov;
- ukrepi bodo zahtevali spremembo oblike in strukture bilance stanja, spremembo poslovnega modela, spremembo upravljanja tveganja itn.;

- potencialni pozitivni vpliv na bonitetno oceno zaradi spremembe tveganja (Kos in Kosić, 2010, str. 48).

5.2.3 Potencialni vplivi in posledice

Strokovni krogi ocenjujejo, da bo spremenjena zakonodaja pomembno vplivala na razvoj finančnih trgov v prihodnje. Finančni instrumenti bodo namreč kategorizirani na likvidne in nelikvidne glede na primernost oz. njihovo vključevanje pri izračunu likvidnostnih kazalcev. Implementacija novih zakonskih zahtev bo favorizirala likvidne naložbe in banke odvrčala od držanja manj likvidnih finančnih sredstev. Pričakovati je padec donosnosti likvidnih naložb, kar bo povzročilo, da se bo razlika v donosu (ang. »spread«) med likvidnimi in manj likvidnimi finančnimi sredstvi povečala.

Naslednji pomembni vidik je vpliv na strukturo virov glede na njihovo zapadlost. Imenovalci kazalnika LCR namreč predstavljajo neto odlivi v obdobju 30-dni, zato bodo banke, ki se financirajo z viri daljših ročnosti, v ugodnejšem položaju. To se lahko kaže v zmanjšanju obsega kratkoročnih poslov na medbančnem trgu, porastu povpraševanja po virih daljših ročnosti in dvigu obrestnih mer za zapadlosti nad 30 dni (bolj strma krivulja donosnosti).

Večji obseg likvidnih in manj donosnih finančnih sredstev ter po drugi strani višji stroški financiranja bodo povzročili dodaten pritisk na profitabilnost bank, ki bodo želele del tega bremena prenesti na svoje komitente v obliki višjih obrestnih mer in provizij kot tudi strožjih pogojev odobravanja posojil. Vzpostaviti bo treba ravnovesje med varnostjo bančnega sistema in rastjo ekonomske aktivnosti. Iz nedavno objavljenih študij baselskega odbora za bančni nadzor izhaja, da 25-odstotno povečanje kazalnika oz. deleža likvidnih sredstev v celotnih sredstvih zmanjša verjetnost bančne krize za 1 odstotno točko.

Vsaka odstotna točka manj pa prinese gospodarske koristi, ki so ocenjene med 0,2 % in 1,6 % BDP letno. Ne smemo zanemariti tudi stroškovnega vidika, saj 25-odstotno povečanje kazalnika oz. deleža likvidnih sredstev v celotnih sredstvih po drugi strani vodi v izgubo BDP za približno 0,1 % letno. Takšna je torej cena za varnost in stabilnost.

Strožja regulativa bo odvrčala banke od prenosa tveganj na manj regulirane subjekte, kot so na primer SPE (ang. »special purpose entities«), saj NSFR zahteva stabilne vire tudi za zunajbilančne izpostavljenosti. Kar se tiče operacij centralne banke, lahko pričakujemo, da bo povpraševanje po tovrstnih virih poraslo, saj se obvezne rezerve in stanja na računih pri centralni banki štejejo kot likvidna sredstva v izračunu kazalnika LCR. Bolj privlačne bodo postale operacije daljših ročnosti, kar bo lahko povzročilo porast mejnih obrestnih mer za sredstva daljših ročnosti in padec za krajše ročnosti. Pričakovati je, da bodo banke spremenile obnašanje in začele zastavljati obveznice, ki jih kazalnik LCR ne priznava, vendar pa so sprejemljive za zastavo s strani ECB. S tem bo evrosistem postal bolj izpostavljen tako likvidnostnemu kot tudi kreditnemu tveganju.

6 INTERVJU

Obiskali smo dve slovenski banki in naredili intervjuja z vodilnima delavcema, ki delata na področju tveganja.

6.1 INTERVJU V PRVI BANKI: g. mag. (služba uravnavanja tveganj)

1. Koliko časa že delate na področju tveganja?

Na trenutnem področju delam že skoraj 8 let.

2. Ali se vam zdi, da vse banke potrebujejo oddelek, ki se ukvarja s tveganji?

Moje osebno mnenje je, da se tak oddelek v bankah potrebuje, nenazadnje pa so zahteve zakonodaje tudi tako visoke, da jih ni mogoče zadovoljiti na primernem nivoju v okviru drugih zalednih delov banke, v komercialnih delih pa ta služba tako ali tako zaradi ločitve od komercialnih delov banke ne sme biti.

3. Ali ima vaša banka izkušene (strokovne) delavce na tem področju?

Banka ima izkušene in strokovne delavce na tem področju, ki dnevno postajajo še bolj strokovni, saj se naloge vedno bolj širijo in poglobljajo tako zaradi zahtev nadzornika (Banke Slovenije) kot tudi zaradi izzivov zunanjega okolja.

Služba je organizirana v dva oddelka, in sicer za kreditna tveganja in ostala tveganja. Ker je kreditni portfelj v banki najbolj zastopan, je tudi na področju teh tveganj najvišja zastopanost kadrovskih resursov v službi, in sicer pribl. 80%.

4. Ali bi kaj spremenili v vaši banki na tem področju?

Vedno je dovolj stvari, ki bi jih lahko in rad izboljšal.

5. Koliko upoštevate mnenja vaših podrejenih sodelavcev v zvezi z izboljšanjem nalog, ki jih opravljajo?

Strokovni sodelavci so na svojih področjih strokovnjaki, zato se trudim, da njihove predloge oziroma njihova mnenja upoštevam v največji meri.

6. Se vodstvu banke vaše delo zdi pomembno in koristno?

V banki služba sodeluje s svojimi poročili na odboru za upravljanje bilance banke. Glede na to, da mora pripraviti skoraj 2/3 poročil za odbor, menim, da se uprava zaveda pomembnosti dela službe.

7. Ali kaj sodelujete z drugimi bankami na tem področju?

Z drugimi bankami sodelujem preko odbora za tveganja pri ZBS.

8. Kdo vse organizira izobraževanja s področja tveganj?

Izobraževanja s tega področja organizira več organizacij v tujini in doma. Glede na samo aktualnost je ta ponudba kar pestra. Doma ta izobraževanja na primer prireja ZBS.

9. Po Sloveniji in po svetu potekajo razni seminarji in delavnice na to temo, se jih s sodelavci udeležujete?

Tudi v tujini se skušamo udeleževati seminarjev.

10. Kako poteka mednarodno sodelovanje in kako se Slovenija vključuje v te aktivnosti?

Mednarodno sodelovanje v Sloveniji poteka po dveh kanalih. Eden je sodelovanje nadzornika z EBO, banke, ki imajo tuje lastnike, pa veliko znanja dobijo od nadrejenih bank v bančni skupini.

11. Poznamo več vrst tveganj (kreditno, operativno, obrestno, tržno, likvidnostno, kapitalsko tveganje,...), kateri vrsti tveganj posvečate največ pozornosti?

Največ pozornosti posvečamo kreditnim tveganjem, ker je tem tveganjem banka najbolj izpostavljena.

12. Kakšne spremembe se v prihodnje obetajo v bankah glede tveganj in na katerih področjih (kreditno, operativno, obrestno, tržno, likvidnostno, kapitalsko tveganje,...)?

Spremembe se obetajo na področju kapitalske ustreznosti in kapitala ter na področju likvidnostnega tveganja.

13. Kakšna je vaša vizija za prihodnost bančnih tveganj?

Kakor kažejo usmeritve Basla, bodo tveganja skušala biti čim bolj pod kontrolo, bodo pa zato nastajala nova tveganja, saj se bodo gotovo bančni produkti razvijali tudi v prihodnosti.

6.2 INTERVJU V DRUGI BANKI: g. mag. (upravljanje operativnega tveganja)

1. Koliko časa že delate na področju tveganja?

Na področju tveganja delam 7 let.

2. Ali se vam zdi, da vse banke potrebujejo oddelek, ki se ukvarja s tveganji?

Da. V bistvu se večina predpisov regulatorja na bančnem področju nanaša na upravljanje tveganj. Banka gradi poslovno uspešnost na zaupanju, zato je nujen pogoj, da obvladuje tveganja.

3. Ali ima vaša banka izkušene (strokovne) delavce na tem področju?

Banka je zaposlila in usposobila strokovne sodelavce, ki suvereno obvladajo področja upravljanja tveganj. Večji problem nastane, ko se to znanje in veščine prenašajo na nosilce tveganja. Zaradi kompleksnosti poslovanja in vedno novih zahtev regulatorja pa teh strokovnih sodelavcev za upravljanje tveganj ni nikoli dovolj.

4. Ali bi kaj spremenili v vaši banki na tem področju?

Organizacijska enota upravljanja tveganj bi morala postati bolj samostojna in neodvisna. Ustanovil bi Odbor za tveganja, ker je v sedanji komisiji, ki obravnava to področje, preveč nosilcev tveganj.

5. Koliko upoštevatete mnenja vaših podrejenih sodelavcev v zvezi z izboljšanjem nalog, ki jih opravljajo?

Strokovni tim lahko deluje samo na tak način, da se mnenja upoštevajo in predlogi usklajujejo.

6. Se vodstvu banke vaše delo zdi pomembno in koristno?

Uprava in višji menedžment se zavedata pomembnosti dela organizacijske enote upravljanja tveganj. Seveda pa je drugo vprašanje, koliko in kdaj upoštevata mnenja in predloge področja upravljanja tveganj.

7. Ali kaj sodelujete z drugimi bankami na tem področju?

Po strokovni plati imamo razvite in vzdržujemo dobre odnose s kolegi v drugih bankah. Vključeni smo v samoiniciativno skupino za upravljanje operativnega tveganja bank v Mariboru in Celju ter aktivno sodelujemo v Odboru za tveganja pri ZBS.

8. Kdo vse organizira izobraževanja s področja tveganj?

Usposabljanje za obvladovanje tveganj organizirajo ZBS in druge institucije na finančnem področju. V banki sami izvajamo proces internega usposabljanja kadrov na področju upravljanja tveganj.

9. Po Sloveniji in po svetu potekajo razni seminarji in delavnice na to temo, se jih s sodelavci udeležujete?

Redko, razen v primerih aktualnih tem in programa ZBS.

10. Kako poteka mednarodno sodelovanje in kako se Slovenija vključuje v te aktivnosti?

Pri tem je najbolj vključena Banka Slovenije.

11. Poznamo več vrst tveganj (kreditno, operativno, obrestno, tržno, likvidnostno, kapitalsko tveganje,...), kateri vrsti tveganj posvečate največ pozornosti?

Vsa tveganja so vredna polne pozornosti. Zaradi obsega je kreditno tveganje tisto, ki ima primat pri upravljanju, sledijo tržna in takoj za njimi operativno.

12. Kakšne spremembe se v prihodnje obetajo v bankah glede tveganj in na katerih področjih (kreditno, operativno, obrestno, tržno, likvidnostno, kapitalsko tveganje,...)?

Spremembe se obetajo na področju samozavedanja tveganj, zagotovitve kapitalske ustreznosti in aktivno obvladovanje tržnih tveganj.

13. Kakšna je vaša vizija za prihodnost bančnih tveganj?

Upravljanje tveganj je ponavljajoč proces. Z novimi poslovnimi izzivi in tehnologijami se pojavljajo vedno nova tveganja. Hkrati pa se korak za tem razvijajo nove metode in orodja za upravljanje tveganj. Zato sklepam, da bo temu področju v bančništvu vedno dan velik poudarek.

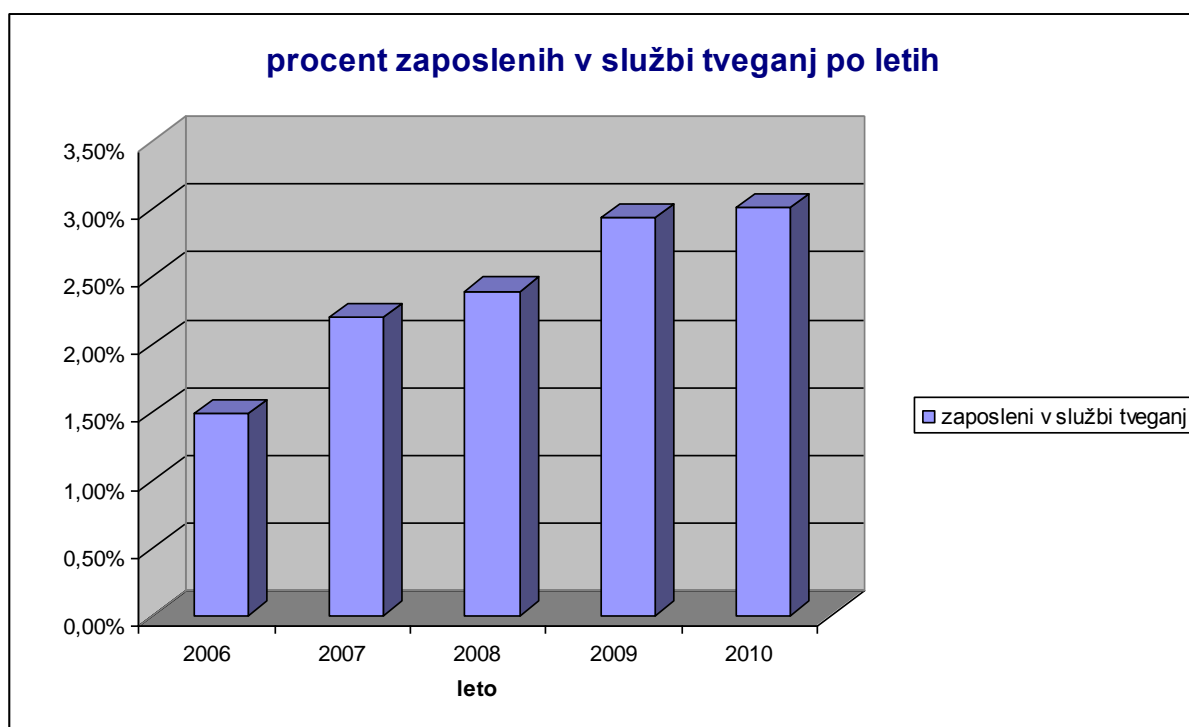
7 RAZISKAVA O ZAPOSLENIH NA PODROČJU TVEGANJA, OBISKIH SEMINARJEV IN STOPNJI IZOBRAZBE

7.1 ZAPOSLOVANJE NA PODROČJU TVEGANJA

Ta del diplomskega dela posvečamo raziskovanju ene od slovenskih bank, ki smo jo naredili, da vidimo, ali se je zaposlovanje na področju tveganja povečalo ali celo zmanjšalo. To bomo prikazali v tabeli in tudi v grafu.

Leto	Število zaposlenih v podjetju	Število zaposlenih na področju tveganj	Procent zaposlenih na področju tveganj
2006	404	6	1,49 %
2007	409	9	2,20 %
2008	419	10	2,39 %
2009	409	12	2,93 %
2010	365	11	3,01 %

Tabela 2: Skupno število zaposlenih v banki in procenti na področju tveganj

Graf 1: Procent zaposlenih v službi tveganj po letih

Iz grafa vidimo, da se je število zaposlenih v službi tveganj iz leta v leto povečevalo, čeprav se je število vseh zaposlenih v banki leta 2009 in 2010 zmanjševalo.

7.2 OBISKI SEMINARJEV ZAPOSLENIH NA PODROČJU TVEGANJ

V tej isti slovenski banki smo naredili raziskavo o obiskih seminarjev, ki so se jih udeležili njihovi zaposleni: potekali so v Sloveniji in v tujini. Seminarje organizirajo Združenje bank Slovenije (ZBS), časnik Finance, Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, Ekonomska fakulteta v Ljubljani, Poslovna akademija Finance, Inštitut za finance, InfoBON d.o.o., Deloitte d.o.o., Združenje članov borze vrednostnih papirjev in v tujini Uniglobal Research Praga, Jacob Fleming Group.

Seminarji in delavnice, ki so se jih udeležili zaposleni na temo tveganj (drugi seminarji niso vključeni) po letih, so:

- **2006**

Minimalni standardi za dejavnost tveganja (ZBS)

Kaj je treba vedeti pri pripravi bilance za 2006 (časnik Finance)

Posvet o upravljanju s tveganji v bankah (ZBS)

Kako presojati boniteto na podlagi analize (časnik Finance)

- **2007**

Posvet o sestavljanju letnih poročil (ZBS)

Posvet o upravljanju s tveganji v bankah (ZBS)

O pripravah na sestavljanje letnih poročil 07 (Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije)

Spremljanje in upravljanje obrestnega tveganja (ZBS)

Uporaba izvedenih finančnih instrumentov (Ekonomska fakulteta v Ljubljani)

Metoda tvegane vrednosti za merjenje tržnih tveganj (ZBS)

Posvet o upravljanju s tveganji v bankah (ZBS)

Praktična implementacija drugega stebra (ZBS)

Investicije in finančno načrtovanje (Poslovna akademija Finance)

Predhodne matrike: Izdelava in interpretacija (ZBS)

Excel za poslovne analize (Ekonomska fakulteta v Ljubljani)

Lending in a Credit Rich Market (Uniglobal Research Praga)

- **2008**

Spremembe pri upravljanju in modeliranje kreditnega tveganja (Inštitut za finance)

Posvet o upravljanju s tveganji v bankah (ZBS)

Branje ibon podatkov (InfoBON d.o.o.)

Basel II: Kako se pripraviti na nove posojilne pogoje (Poslovna akademija Finance)

Upravljanje portfelja dolžniških vrednostnih papirjev (ZBS)

- **2009**

Posvetovanje o sestavljanju letnega poročila za leto 2008 (Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije)

Posvet o upravljanju s tveganji v bankah (ZBS)

Oblikovanje rezervacij (Deloitte d.o.o.)

Praktična uporaba izvedenih finančnih instrumentov (Združenje članov borze vrednostnih papirjev)

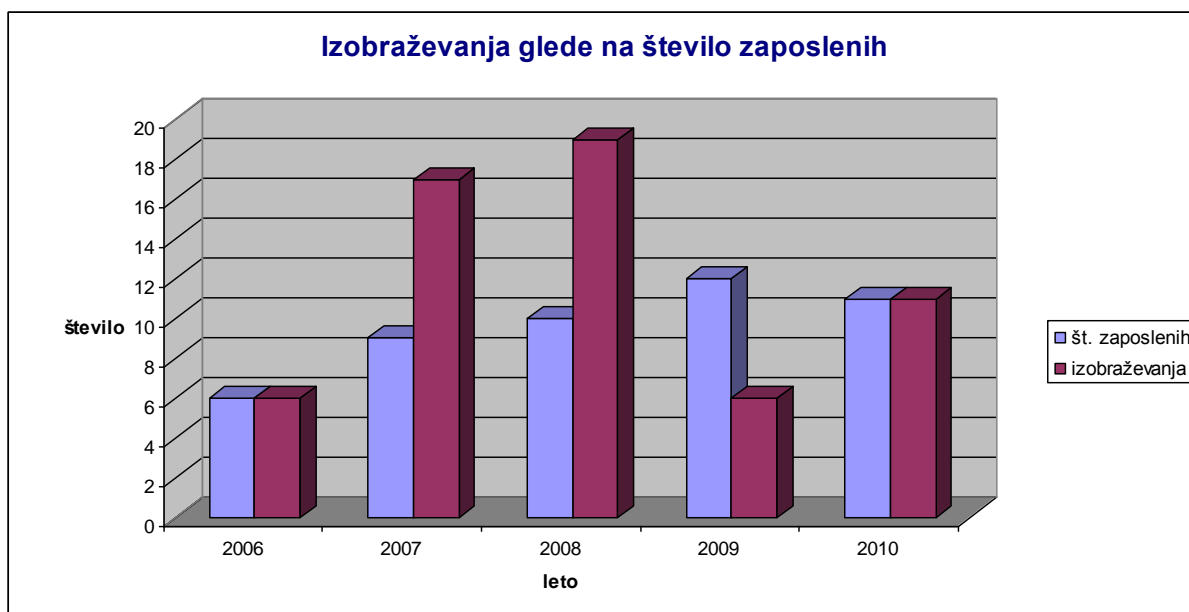
- **2010**

Analiza bilanc 1 (Ekonomska fakulteta v Ljubljani)

Finančna analiza podjetij (ZBS)
 Velika izpostavljenost in kapital bank (ZBS)
 Spremembe zakona o bančništvu (ZBS)
 Posvet o upravljanju s tveganji v bankah (ZBS)
 Key Risk Indicators (Jacob Fleming Group)

Leto	Število zaposlenih na področju tveganja	Izobraževanja		
		V Sloveniji	V tujini	Skupaj
2006	6	6		6
2007	9	15	2	17
2008	10	19		19
2009	12	6		6
2010	11	10	1	11

Tabela 3: Število izobraževanj na temo tveganja

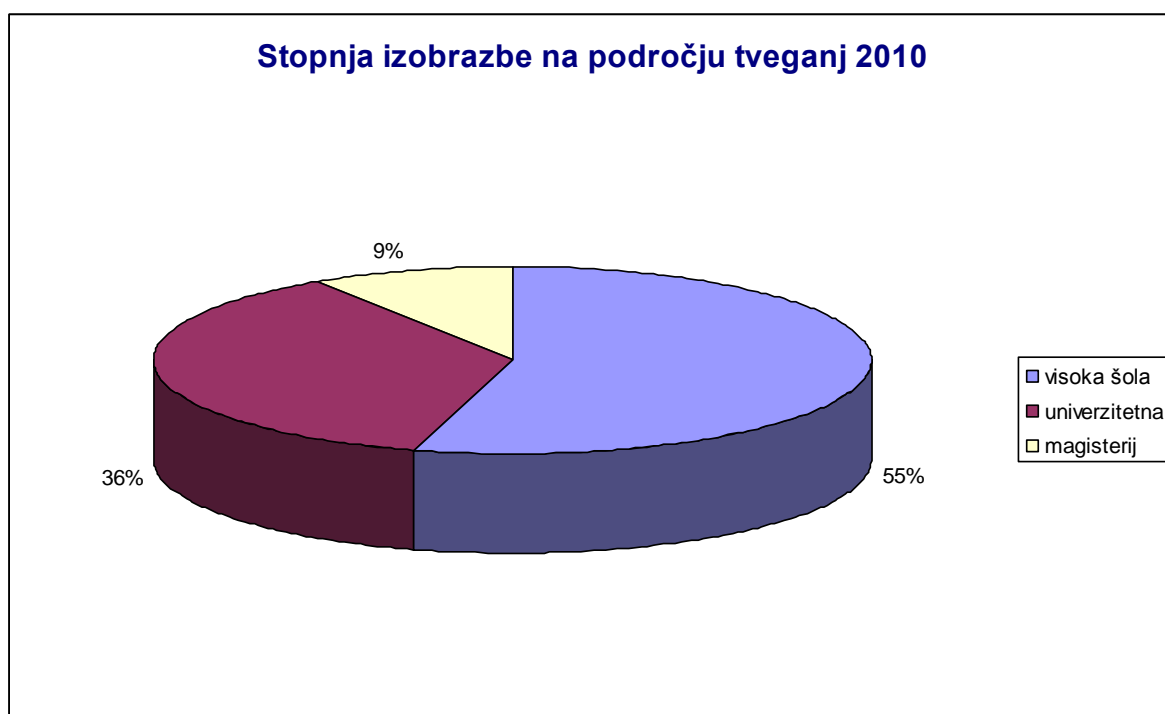
Graf 2: Izobraževanje glede na število zaposlenih

7.3 STOPNJA IZOBRAZBE NA PODROČJU TVEGANJ LETA 2010

Zanimalo nas je tudi, kakšna je bila njihova stopnja izobrazbe leta 2010.

Stopnja izobrazbe	Število zaposlenih	Odstotek
Poklicna izobrazba	0	0 %
Srednja šola	0	0 %
Višja šola	0	0 %
Visoka šola	6	54,55 %
Univerzitetna	4	36,36 %
Magisterij	1	9,09 %

Tabela 4: Stopnja izobrazbe

Graf 3: Stopnja izobrazbe na področju tveganj 2010

V slovenski banki, ki smo jo raziskovali, smo prišli do ugotovitve, da ima največ zaposlenih na področju tveganja visokošolsko izobrazbo (55 %), sledi univerzitetna (36 %) in magisterij (9). Nihče od zaposlenih pa nima poklicne izobrazbe, srednješolske ali višješolske izobrazbe.

8 ZAKLJUČEK

Poslovanje bank je izpostavljeno različnim vrstam tveganj, skupno jim je to, da se medsebojno močno prepletajo. Toda brez tveganja ni uresničenih poslovnih priložnosti in razvoja. Večje kot je tveganje, večja so pričakovanja oziroma možni dobiček v bančnem poslovanju. V bančništvu imajo tveganja močan vpliv na dobičkonosnost banke, s tem pa tudi na obseg njenega poslovanja. Banka mora biti sposobna v vsakem trenutku poravnati svoje obveznosti do upnikov.

Obvladovanje tveganja je zelo pomembno pri banki, saj njeno poslovanje temelji na zaupanju njenih interesnih skupin. Na zaupanje banke delujeta predvsem njen lastniški kapital in izkaz dobička. Pomembno je vzdrževanje primerne ravni kapitala, ta lahko banko ščiti pred različnimi tveganji ter ima funkcijo izravnave izgub in jamstva. Prav tako je pomembno tudi primerno oblikovanje potrebnih rezerv, limitov in rezervacij, ustrezno vrednotenje finančnih sredstev banke, izračunavanje in analiziranje kazalnikov posameznih tveganj in podobni dejavniki. Vsi omenjeni elementi morajo biti obvezno podkrepjeni s kakovostnimi in zadostnimi računovodskimi informacijami in podatki, brez katerih tveganj ni mogoče korektno oceniti in uspešno obvladovati.

Zaradi želje po zadovoljivih donosih vsaka banka tudi zavestno tvega. Pomembno je, da zna in je sposobna ta tveganja obvladovati ter da to ne ogrozi njenega varnega poslovanja. Potrebno je optimizirati razmerje med donosom in tveganjem, kar prinaša najvišjo možno donosnost pri določeni stopnji tveganja. Nevarna so tista tveganja, katerih se banka ne zaveda dovolj in lahko kaj kmalu postanejo neobvladljiva. Dokaz za to so številne tuje banke, ki sta jih aktualna mednarodna finančna in hipotekarna kriza popolnoma premagali.

Vodje služb za upravljanje s tveganji v bankah že nekaj časa niso več novost, dobivajo vse bolj pomembno vlogo v strukturi korporativnega upravljanja finančnih institucij. V velikih bančnih skupinah CRO-ji priznavajo, da bi morale banke same razviti kulturo upravljanja s tveganji, vendar pa je to odvisno predvsem od delovanja vodstvenih organov in njihove odprtosti za takšno funkcijo, ki bo kljub svoji omejeni odgovornosti za izvajanje svojih nalog uživala tudi neke vrste imuniteto znotraj banke, s pravico do izrekanja pridržkov ali celo nasprotovanja odločitvam vodstvenih organov banke, ki bo, podobno kot funkcija varovanja zakonitosti poslovanja in ob bok notranji reviziji, imela veliko moč in vpliv na odločanje glede politike, strategij ter dnevnega upravljanja s tveganji v banki. V Evropi bodo kmalu uveljavili strožji pravni okvir, s čimer se bodo predpisali podrobni standardi korporativnega upravljanja v bankah, kar bo vplivalo tudi na organiziranost služb za upravljanje s tveganji v bankah in funkcijo CRO-ja. Vprašamo se lahko, ali je strožje pravno urejanje upravljanja s tveganji res najprimernejše sredstvo za višjo kulturo upravljanja s tveganji v bankah.

Narejene so bile raziskave na področju preučevanja vpliva likvidnostnega tveganja na ceno obveznic in dokazujejo, da predstavlja likvidnostno tveganje na razvijajočih se trgih pomemben sestavni element pribitkov nad netvegano krivuljo donosnosti. Videti je, da je vloga likvidnostnega tveganja celo pomembnejša od kreditnega. Seveda pa

likvidnost ostane pomemben parameter vrednotenja obveznic tudi po tem, ko iz analize izločimo specifične lastnosti posameznih obveznic, komponente kreditnega tveganja ter makroekonomske spremenljivke.

Sekretariat CEBS je imel decembra 2010 zaposlenih 26 ljudi, do konca leta 2011 pa naj bi jih bilo zaposlenih okrog 40 in številka naj bi narasla na približno 100 v prihodnjih štirih letih. Sklepamo lahko, da njen vpliv ne bo prišel čez noč, temveč postopno. Postopni način bo potekal tudi pri oblikovanju novih tehničnih standardov. Banke, ki so mednarodno aktivne se morajo aktivno lotiti teh vprašanj. Aktivno morajo sodelovati pri javnih posvetovanjih v zvezi s tehničnimi standardi, smernicami in priporočili. Banke lahko to počnejo bodisi v okviru strokovnih skupin, katerih del so, v okviru bančne skupine, bodisi kot predstavniki v strokovni skupini predstavnikov industrije pri Ebi, lahko pa tudi povsem samostojno in samoiniciativno. Banke bodo imele možnost aktivno spremljati dejavnosti drugih bank po Evropi in ukrepati, če bi ugotovile, da katera od njih ne ravna v skladu s predpisanimi standardi.

Proticiklični kapitalski blažilnik, kot eden izmed instrumentov zmanjševanja procikličnosti, bo omogočal bankam na določenem območju zagotoviti ustrezno raven kapitala, s katerim bodo v času gospodarske recesije kljub morebitnim izgubam lahko ohranile določeno raven kreditiranja gospodarstva in gospodinjstev, in da bodo upoštevale makroekonomske dejavnike. Pomembno pri uvajanju proticikličnega kapitalskega blažilnika je, da po eni strani banke spremenijo svoje poslovanje ter v času rasti oblikujejo več kapitala in rezervacij, po drugi strani pa morajo tržni udeleženci pravilno razumeti namen uvedbe proticikličnega kapitalskega blažilnika. Njegova uvedba seveda ne pomeni nove minimalne ravni kapitala, ki bi ga banke morale zagotavljati, ampak pomeni »zalogo« kapitala. Ta kapital bi banke uporabile za pokrivanje morebitnih izgub in za preprečevanje kreditnega krča, ki bi nastal kot posledica teh izgub in večjega obsega oslabitev oziroma rezervacij.

Evropska komisija bo s sprejemom direktive in uredbe prenesla določila Basla III v evropsko zakonodajo, določena bodo jasna pravila in časovni okvir uvedbe proticikličnega kapitalskega blažilnika, k oblikovanju katerega bodo zavezane vse države članice. Za nadzornike pa je pomembna naloga, ki temelji predvsem na ustrezni določitvi in izbiri ključnih makroekonomskih kazalnikov stanja posameznega gospodarstva, ob upoštevanju in analiziranju spremenljivk, okvirno predstavljenih v baselskih usmeritvah

S 1. 1. 2011 se je začelo obdobje spreminjanja prvih izračunov za kazalnik LCR, regulatorno predpisan za izpolnjevanje bo predvidoma šele leta 2015. Banke pa imajo do takrat čas in možnost, da prilagodijo svoje interne politike in postopke upravljanja bilance stanja, predvsem pri upravljanju sekundarnih likvidnostnih naložb. Narejenih je bilo veliko različnih analiz in iz njih je razvidno, da banke večinoma izpolnjujejo kazalnik LCR, medtem ko je kazalnik NSFR pod zahtevano mejo, kar kaže na veliko neuskklajenost denarnih tokov in na financiranje dolgoročnih (nelikvidnih) naložb s kratkoročnimi, nestabilnimi viri financiranja. BCBS je zaradi tega omilil zahteve glede NSFR in podaljšal testno obdobje, v katerem bodo banke lahko uskladile denarne tokove in poslovne politike upravljanja denarnih tokov. Ocenjujejo, da je ključno, da se

banke že sedaj začnejo zavedati in pripravljati na zahteve bodoče baselske regulative na področju upravljanja likvidnostnega tveganja. Tako bodo pripravljene in lahko bodo uspešno izpolnjevale predstavljene kazalce, ko bo to potrebno.

V zadnjem delu diplomske naloge smo izvedli intervju v dveh slovenskih bankah. Prišli smo do spoznanja, da banke morajo obvladovati tveganja, imeti morajo strokovne, izkušene in izobražene delavce na tem področju, ki med seboj sodelujejo, upoštevajo mnenja drug drugega in si med seboj pomagajo. Pomembno je tudi sodelovanje in vzdrževanje dobrih odnosov z drugimi bankami, obiskovanje seminarjev in delavnic tako doma kot tudi v tujini. Pri bančnih tveganjih so vsa tveganja vredna polne pozornosti, na prvo mesto pa postavljajo kreditno tveganje.

V eni od slovenskih bank smo naredili raziskavo, kako poteka zaposlovanje v zadnjih petih letih, in ugotovili, da se procent vseh zaposlenih v oddelku tveganj iz leta v leto povečuje. Tudi raziskava o obisku seminarjev je pokazala, da se delavci banke udeležujejo seminarjev. V letu 2009 se je zaradi recesije in zmanjševanja stroškov pokazalo, da so delavci banke obiskali manj seminarjev kot druga leta. Zanimiva pa je ugotovitev, da imajo delavci banke, ki delajo v oddelku tveganja, visokošolsko izobrazbo, univerzitetno izobrazbo in magisterij.

9 LITERATURA IN VIRI

Interni dokumenti:

- Banka Slovenije (2007) Interno gradivo: *Proces ocenjevanja tveganj*, Nadzor bančnega poslovanja, februar 2007.
<http://www.bsi.si/banka-slovenije.asp?Mapald=124>, 16. 02. 2011
- Fišer, Romana. (2010). *Temelji bančnega poslovanja*, Ljubljana: Zavod IRC.
- BCBS. Basel committee on Banking Supervision (2010). »Guidance for national authorities operating the countercyclical capital buffer«. Bank for International Settlements. December 2010.

Strokovni članki v revijah:

- Festić, Mejra. (2010). *Globalizacija in sistemsko tveganje*. Bančni vestnik, letnik 59, št. 5, stran 11-14.
- Skok, Jezernik Živa. (2010). *Vpliv likvidnostnega tveganja na vrednotenje obveznic*. Bančni vestnik, letnik 59, št. 4, stran 10-13.
- Kos, Jerneja in Kosić Irena. (2010). *Nova likvidnostna regulativa po Baslu III*. Bančni vestnik, letnik 59, št. 12, stran 46-49.
- Marković, Tanja. (2011). *Proticiklični kapitalski blažilniki v luči Basla III*. Bančni vestnik, letnik 60, št. 4, stran 23-28.
- Pollick, Matej. (2011). *Pomen služb za upravljanje s tveganji v bankah*. Bančni vestnik, letnik 60, št. 3, stran 27-31.
- Pollick, Matej. (2011). *Posledice nove evropske ureditve nadzora za banke*. Bančni vestnik, letnik 60, št. 1-2, stran 18-22.
- Pozeb, Filip. (2011). *Kako želijo Švicarji svoje banke narediti varnejše*. Kapital, letnik XX, št. 517, stran 24.
- Tomsits, Zoran Jurij. (2010). *Nekaj značilnosti operativnih škodnih dogodkov v slovenskem bančnem sistemu*. Bančni vestnik, letnik 59, št. 10, stran 26-29.
- Zavodnik, Evgenij. (2010). *Moralno tveganje-aktualna tema prihodnosti slovenskega bančnega sistema*. Bančni vestnik, letnik 59, št. 1-2, stran 29-34.

Spletne strani:

- *Posebnosti računovodstva pri obvladovanju tveganj bančnega poslovanja*.
http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/rupnik3896.pdf, dostopno 16. 02. 2011
- *Obvladovanje likvidnostnega tveganja v banki*.
<http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/godec3041.pdf>, dostopno 16. 02. 2011
- *Uvajanje standardiziranega pristopa za upravljanje z operativnimi tveganji v bankah*.
<http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/kavsek2744.pdf>, dostopno 01. 05. 2011
- *Spremembe upravljanja kreditnih tveganj bank zaradi uvedbe novih kapitalskih zahtev*.
<http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/platovsek3347.pdf>, dostopno 01. 05. 2011

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Shema novega kapitalskega sporazuma</i>	<i>20</i>
---	-----------

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Primerjava sprememb med Baslom I in II.....</i>	<i>16</i>
<i>Tabela 2: Skupno število zaposlenih v banki in procenti na področju tveganj</i>	<i>44</i>
<i>Tabela 3: Število izobraževanj na temo tveganja.....</i>	<i>46</i>
<i>Tabela 4: Stopnja izobrazbe.....</i>	<i>47</i>

GRAFI

<i>Graf 1: Procent zaposlenih v službi tveganj po letih.....</i>	<i>44</i>
<i>Graf 2: Izobraževanje glede na število zaposlenih.....</i>	<i>46</i>
<i>Graf 3: Stopnja izobrazbe na področju tveganj 2010</i>	<i>47</i>

KRATICE

- Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems (December 2010)
- BCBS: Basel Committee on Banking Supervision (Baselski odbor za bančni nadzor)
- BIS: Bank for International Settlements (Baselska mednarodna banka za poravnave)
- CEBS: Committee of European Banking Supervisors (Odbor evropskih bančnih nadzornikov)
- CRD: Capital Requirement Directive
- CRO: Chief Risk Officer
- Eba: European Banking Authority (Evropski bančni organ)
- ESA: European Supervisory Authorities (Evropski organ za nadzor finančnih institucij)
- ESFS: European System of Financial Supervision (Evropski sistem finančnega nadzora)
- ESRB: Economic Systemic Risk Board (Evropski odbor za sistemska tveganja)
- EU: Evropska unija
- LCR: Liquidity coverage ratio
- NSFR: Net stable funding ratio
- SPE: Special purpose entities